

Eho-komore u političkoj komunikaciji: slučaj Istanbulske konvencije na Twitteru

Juričan, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:304235>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Anita Juričan

EHO-KOMORE U POLITIČKOJ KOMUNIKACIJI: SLUČAJ ISTANBULSKE
KONVENCIJE NA TWITTERU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb,
Lipanj, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

EHO-KOMORE U POLITIČKOJ KOMUNIKACIJI: SLUČAJ ISTANBULSKE
KONVENCIJE NA TWITTERU

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Kosta Bovan

Studentica: Anita Juričan

Zagreb,

lipanj, 2019.

Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu:

Izjavljujem da sam diplomski rad Eho-komore u političkoj komunikaciji: slučaj Istanbulske konvencije na Twitteru, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Kostu Bovanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mom autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Anita Juričan

Sadržaj

Popis ilustracija:.....	5
1. UVOD.....	1
2. JAVNA SFERA	2
2.1. Koncepti javne sfere	3
2.2. Diskurzivni pristup javnoj sferi: Jürgen Habermas	6
2.3. Konstruktivistički pristup javnoj sferi i kritika Habermasa	7
3. CYBER JAVNA SFERA: PRILIKE I IZAZOVI	9
3.1. Važnost medija za javnu sferu	9
3.2. Web 2.0 i društvene mreže.....	9
3.3. Politička online sfera	12
4. EHO KOMORE	15
4.1. Definiranje eho komora.....	15
4.2. Eho komore i mreže odnosa	16
5. ISTRAŽIVANJE.....	19
5.1. Cilj istraživanja	19
5.2. Istanbulska konvencija.....	20
5.3. Istanbulska konvencija u Hrvatskoj	22
5.4. Metoda istraživanja	23
5.5. Eksterno-interni indeks.....	24
6. ANALIZA.....	26
6.1. Deskriptivna analiza	26
6.2. Rezultati.....	31
7. RASPRAVA.....	35
8. ZAKLJUČAK.....	39
Literatura:.....	41
Prilog:	46

Popis ilustracija:

Grafovi:

Graf 1. Sentiment Twitter korisnika prema Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Graf 2. Teme Twitter objava i komentara o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja na Twitteru

Graf 3. Teme Twitter objava i komentara o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Graf 4. Sudionici Twitter rasprave o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Graf 5. Prikaz povezanosti različitih grupa koje su na Twitteru komunicirale o Istanbulskoj konvenciji

Tablice:

Tablica 1. Prikaz četiri teorija demokracije koje svojim normativnim kriterijima postavljaju standarde javne sfere

1. UVOD

Postoje nekoliko različitih pristupa definiranju javne sfere, ali najpopularniji pristup na čije odrednice i kritiku se oslanja ova rad je pristup Jürgena Habermasa koji javnu sferu smatra prostorom u kojem privatni pojedinci raspravljaju o temama od javnog interesa, dolaze do zajedničkog zaključka te imaju moć natjerati vlast na njegovo uvažavanje - i koja je na vrhuncu svog potencijala bila u buržujskom društvu osamnaestog stoljeća. Upravo razdjelnica javnog i privatnog u buržujskom društvu postaje ključan koncept u Habermasovoj definiciji kao dodatan okvir javnoj sferi, ali i uzrokuje najveći broj kritika, naročito feminističkih. Od činjenice da buržoazija koju Habermas opisuje nije uključivala žene te manjinske grupe do razdjelnice privatnog i javnog koja je često isključivala privatne probleme koji su uključivali obiteljski život, Habermasov pristup javnoj sferi kritiziran je te prilagođen tim kritikama u istraživačkim radovima nakon objave njegove knjige „Javno mnijenje: istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva“.

Danas istraživači uočavaju potencijal za razvitak široke javne sfere na internetu koji omogućava brzu i jednostavnu komunikaciju koju ne ograničavaju okviri fizičkog prostora. Internet, a naročito njegova Web 2.0 inačica, omogućio je interaktivniji pristup sadržaju i informacijama nasuprot tradicionalnih medija te dijeljenje informacija i stavova putem mnogo direktnijih veza od masovnih medija koji su se obraćali masovnoj publici. Društvene mreže omogućile su dijeljenje vlastitog mišljenja u obliku statusa, komentara ili čak vlastitog stvaranja sadržaja te dodatno otvorile prostor za raspravu. Osim toga, otvorile su prostor i za iznimnu personalizaciju sadržaja u kojem ćemo sudjelovati, ali i kojemu ćemo biti izloženi.

Na društvenim mrežama mi odlučujemo tko će nam biti prijatelji ili koji korisnici nas mogu pratiti što utječe na sadržaj koji će nam se prikazati na početnoj stranici društvenih mreža sa svim novostima. Ako uzmemo u obzir da su nam prijatelji najčešće slični nama, taj sadržaj i mišljenja će vjerojatno odgovarati našim stavovima i razmišljanjima. Dodatan utjecaj na prikaz sadržaja na našim društvenim mrežama su algoritmi društvenih mreža koji pomoću naših prethodnih odabira sadržaja i interakcija procjenjuju što nam sviđa te koji su nam interesi. Shodno tome će prikazivati oglase, sponzorirani sadržaj koji bi nam se mogao svidjeti i čak poredati sadržaj na početnoj stranici društvenih mreža. Jesu li nam društvene mreže omogućile lakšu razmjenu mišljenja i potaknule raspravu u javnoj sferi ili zbog njih vidimo samo ideje koje su u skladu s našima? Drugim riječima, stvaraju li se na društvenim mrežama prilikom političke rasprave eho-komore u kojima možemo čuti samo naša vlastita razmišljanja?

Problem određivanja granica javnog i privatnog možemo uočiti i u Hrvatskoj, ali i u nizu drugih zemalja, gdje je pozornost javnosti izazvalo potpisivanje Istanbulske konvencije, odnosno Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Ovaj diplomski rad nastoji proučiti na koji način se oblikuje javna sfera ili sfere u online komunikaciji na Twitteru kao društvenoj mreži gdje se politička razmišljanja najviše dijele, odnosno na koji način sudionici sudjeluju u raspravi o Konvenciji na Twitteru i s kime – istomišljenicima ili se uključuju u rasprave s pojedincima različitih stajališta. Twitter je za istraživanje političke komunikacije značajna društvena mreža jer, prema Pew Research Centar¹, građani zainteresirani za politiku lakše nalaze političke teme od Facebooka, informiraju se o njima te sudjeluju u raspravi o temama od javnog interesa. Neka istraživanja pokazuju kako postoje ideološki raznolike online mreže koje su vezane uz smanjenu homogenizaciju grupa (Barberá, 2015) dok drugi smatraju kako upravo izlaganje različitim stajalištima doprinosi većoj polarizaciji zbog potrebe za opravdavanjem vlastitog stajališta (Bail i sur., 2018). Treći pravac smatra kako se rasprava na društvenim mrežama većinski odvija unutar okvira vlastite grupe i tako potiče veću polarizaciju i uvjerenost u vlastito mišljenje – drugim riječima, stvaraju se online eho-komore. Zato je važno razumjeti: postaju li različite javne sfere i online prostori eho-komore ili se nadopunjuju te proširuju različitim razmišljanjima?

2. JAVNA SFERA

¹ Gottfried (2018), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/11/12/facebook-and-twitter-as-political-forums-two-different-dynamics/> (pristupljeno: 28.5.2019.)

2.1. Koncepti javne sfere

Definiranje javne sfere moguće je unutar okvira četiri teorija demokracije koje svojim normativnim kriterijima postavljaju standarde javne sfere – reprezentacijsko liberalna, participacijsko liberalna, diskurzivna i konstruktivistička (Ferree i sur., 2002).

Reprezentacijsko liberalna tradicija smatra kako samo oni s dovoljnim predznanjem i stručnošću imaju pravo sudjelovati u javnoj sferi. Svi građani trebaju biti predstavljeni i kontrolirati vlast i elite pomoću izbora, ali izostati iz diskusije ako nisu dovoljno informirani ili zainteresirani za političku diskusiju što je, prema zagovornicima ove teorije, najčešći slučaj. Ova tradicija se oslanja na realističku školu prema kojoj je većina građana loše informirana i nezainteresirana za politiku pa je bolje da ne sudjeluju u njoj. Raspravu trebaju prepustiti političarima koje su odabrali te stručnjacima koji mogu bolje donijeti odluke za njih, a argumenti tih rasprava moraju biti transparentno prikazani građanima putem masovnih medija po načelu proporcionalnosti – što je veći broj glasova ili članova političke opcije veća bi trebala biti i zastupljenost u medijima. Elite donose racionalne i nepristrane odluke uzimajući u obzir sve okolnosti političkog problema i moguće posljedice odluka, a u raspravi su nepristrani, fokusirani na argumente i ne napadaju druge sudionike rasprave na osobnoj razini. Odluke elita su konačne, a građani jedino mogu iskazati nezadovoljstvo njima na izborima zbog čega je i nužno da im se sve informacije predstave u medijima (Ferree i sur., 2002).

Participacijsko liberalna tradicija stavlja naglasak na osnaživanju građana te poticanju njihovog sudjelovanja u javnoj sferi. Veliki dio ove tradicije se bazira na organizacijama poput neprofitnih udruga gdje građani imaju priliku aktivno sudjelovati, a same organizacije se smatraju boljim predstavnicima građana zbog osobnijeg pristupa i posljedično veće odgovornosti prema svom članstvu od političkih stranaka. Javna diskusija je stalni proces, a svi građani su u njoj pozvani sudjelovati i ne moraju čekati izbore da iskažu svoje mišljenje. Posebnu važnost tu ima široka inkluzija građana za koju su ključni mediji koji izvještavaju o različitom spektru tema te tako obuhvaćaju sve interese i mogućnosti građana uz poticanje aktivne participacije koja nije definirana političkim statusom u vlasti ili stručnošću. Pri donošenju zaključka i zatvaranja javne rasprave, ključno je da taj zaključak nije donesen preuranjeno zbog nametanja nekog razmišljanja i rješenja.

Diskurzivni pristup također smatra kako je široka inkluzija građana nužna, ali ju, za razliku od participacijsko liberalnog kojemu je ona sama cilj i način za osnaživanje građana,

poistovjećuje s prvim korakom u putu prema raširenijem, otvorenijem i uljudnijem dijalogu svih građana. Diskurs je pri tome neovisan od države te se kroz njega njega formira javno mnijenje kojim se državni službenici drže odgovornima prema građanima (Dahlberg, 2001). Rutinske i birokratske odluke mogu se donositi u političkim središtima, ali ne smije biti ograničavanja sudjelovanja građana u javnoj raspravi kod važnih javnih pitanja gdje se moraju uključiti svi akteri (Ferree i sur., 2002). Pri tome se razlikuju autonomni akteri koji su povezani sa „stvarnim“ životom građana i regulatorni akteri na pozicijama moći koje karakteriziraju formalne birokratske veze hijerarhije (Habermas, 1964). Habermas navodi autonomne aktere kao bolje medijatore rasprave zbog neformalne organizacijske strukture i činjenice da ne donose odluke što doprinosi slobodnijoj raspravi za koju su ključni uljudnost te međusobno poštivanje u komunikaciji. Široka inkluzija tu se očitava u činjenici da bi snaga ideja trebala pobijediti u raspravi, a ne moć aktera koji zagovara određenu ideju. Dijalog koji je konstruiran prema ovim kriterijima s vremenom bi trebao proizvesti konsenzus prema diskurzivnom pristupu (Ferree i sur., 2002).

Konstruktivizam polazi od Foucaultovog (1980) određivanja diskursa kao vida moći gdje se koriste neutralne kategorije kao znanje i moć za kontrolu drugih te postavljanja pojedinca koji ga koristi kao stručnjaka. Feministička kritika ističe kako se politika izdvaja kao zasebna sfera odvojena od privatnog života što iz javne sfere isključuje one koji najbolje poznaju izazove odnosa moći jer su njima izloženi u privatnom životu (Ferree i sur., 2002). Stručnost za određenu temu nije važna, važno je samo da svi mogu podijeliti vlastita iskustva. Pri tome se kategorija političkog širi na različite teme i izbjegava se čvrsto odlučivanje ili definiranje prikladnih tema za javni prostor. Široka inkluzija očitava se u privilegiranju glasova marginaliziranih u društvu što potiče kreativnost i dovodi do novih ideja. Mediji u izvještavanju trebaju tražiti te drugačije perspektive i narative koje otkrivaju drugačija društvena iskustva. U središtu ove teorije je politika prepoznavanja prema kojoj decentraliziranje dominantnih govornika i toga što misle da je „prirodno“ doprinosi javnoj sferi. Također, mnogi zagovornici ovog pristupa poput Benhabib (1992) i Fraser (1990) smatraju kako nema potrebe za jednom javnom sferom u kojoj je lakše nametnuti pritisak dominantnih grupa već više javnih sfera.

Prikazom ove četiri tradicije prema podjeli Ferree i suradnika, a sukladno kriterijima demokratskog diskursa dostupan je u Tablici 1.

Tablica 1. Prikaz četiri teorija demokracije koje svojim normativnim kriterijima postavljaju standarde javne sfere

Teorijski tipovi	Kriteriji za demokratski javni diskurs			
	Sudionici	Proces	Predstavljanje ideja	Ishod diskursa i donošenja odluka
Reprezentacijsko liberalni	Dominacija elita Eksperti Proporcionalnost	Slobodno tržište – mjesto ideja Transparentnost	Odmak Uljudnost	Zaključak
Participacijski liberalni	Široka inkluzija	Osnaživanje	Niz stilova	Izbjegavanje nametnutog zaključka
Diskurzivni	Široka inkluzija	Dogovorani	Dijalog Međusobno uvažavanje Uljudnost	Izbjegavanje preuranjenog zaključka neutemeljenog na konsenzusu
Konstruktivistički	Široka inkluzija	Osnaživanje Prepoznavanje	Narativna kreativnost	Izbjegavanje isključujućeg zaključka Proširenje političke zajednice

U ovom diplomskom radu kao okosnicu istraživanja koristimo diskurzivni pristup Jürgena Habermasa u određivanju javne sfere te konstruktivistički pristup koji kritizira Habermasovu javnu sferu.

2.2. Diskurzivni pristup javnoj sferi: Jürgen Habermas

Široko prihvaćeni koncept javne sfere koji se oslanja na prethodno opisanu diskurzivnu tradiciju predstavio je Jürgen Habermas (1989) u svom djelu „Javno mnijenje: istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva“. Opisujući u knjizi put društvene evolucije razlikovanja privatnoga i javnoga, zaključuje kako je javna sfera kao koncept zaživjela u vrijeme buržoazije osamnaestog stoljeća kada su se privatne individue okupljale u salonima kako bi raspravljale o stvarima od javnog interesa.

Javnu sferu su tada formirali pripadnici buržoazije, odnosno imućni građani koji nisu bili pripadnici plemstva te državnog aparata, lokacije na kojima su se odvijale rasprave o javnim temama su bili saloni, a teme o kojima se raspravljalo su bile isključivo teme od javnog interesa. Prema Habermasovom opisu, svi sudionici javne rasprave su kao privatne osobe mogli ostaviti svoje socijalne razlike po strani te otvoreno i racionalno raspravljati. Konačan proizvod takve rasprave bilo je zajedničko javno mnijenje te je vlast bila odgovorna za njegovo poštivanje posredstvom različitih sloboda poput sloboda govora, medija i tiska.

Isticanje javne sfere koju je činila buržoazija povezano je s njezinim emancipatornim potencijalom putem korištenja diskursa. Tako Susen ističe da (2011: 45) se „ne može dovoljno naglasiti važnost Habermasovog inzistiranja na emancipatornom potencijalnom buržujске javne sfere s obzirom na to da prikazuje sociološku važnost prirode komunikacijskih praksi racionalnih aktera. Prema Habermasovom pristupu, pojedinci sa sposobnošću govora i djelovanja su također sposobni za refleksiju i diskurs jer se valjanost izjava koje akteri postavljaju svaki dan uvijek može, barem u teoriji, kritizirati.“ Takvim pristupom u središte znanstvenog fokusa se stavlja sudjelovanje u kritičkoj razmijeni mišljenja i ideja građana kao onih koji imaju pravo pozvati vlast na odgovornost te tražiti uvažavanje njihovog mišljenja – država i vladari nisu više jedini s pravom na raspravu o javnim stvarima i reprezentaciju. Sam Habermas u svojim daljnjim radovima zaključuje kako puni potencijal javne sfere prema ovom konceptu nije nikada zaživio te je zapravo ideal-tipski.

2.3. Konstruktivistički pristup javnoj sferi i kritika Habermasa

Glavna konstruktivistička kritika Habermasovog koncepta javne sfere i definiranja buržuskog društva kao najboljeg primjera proizlazi iz iste odrednice njegovog koncepta koja ga je i istakla – razgraničenja između privatnog i javnog. Iako je koncept privatnih osoba - koje nisu nužno dio državnog aparata i vlasti a raspravljaju o javnim problemima te žele utjecati na njih bio ključan u definiciji javne sfere, problem nastaje kada se pokušaju povući jasne granice između privatnog i javnog.

Sam Habermas detaljno opisuje evoluciju koncepta privatno-javno kroz povijest, ali zbog fokusiranja na jedno povijesno razdoblje, propušta uočiti kako ta protuteža stalno evoluira. Primjer takve evolucije navodi Fraser (1990, 71) koja ističe kako je žensko zlostavljanje problem koji je kroz povijest (pa i u doba buržoazije, a često i danas) smatran obiteljskim problemom u domeni privatnih tema. Bio je potreban dugi niz godina djelovanja žena i feminističkih krugova da se stavi na javni red te pretvori u javni problem koji se danas nastoji regulirati i međunarodnim pravnim okvirima poput Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Niz drugih tema koje također pripadaju kategoriji obiteljskih, privatnih okolnosti našlo je ili još uvijek nalazi svoje mjesto na javnoj agendi, ali upravo iz tog primjera vidljivo je kako je tek kroz raspravu moguće doći do ideje koje teme bi trebali staviti na dnevni red. Nemoguće je postaviti jasne granice na privatne i javne teme te se sve moraju naći u diskurzivnom procesu (Benhabib, 1992; Fraser, 1990).

Drugi aspekt kritike Habermasovog odnosa privatnog i javnog je definiranje privatnih individua u buržuskom društvu kojemu su navodno svi mogli pristupiti te ostaviti svoje razlike po strani i priključiti se raspravi. Sudjelovanje u javnoj sferi je u salonima bilo ograničeno ženama, nižim klasama i manjinama, ali te društvene skupine su još uvijek nalazile načine za iskazivanjem stavova i formiranjem mišljenja unutar vlastitih skupina putem grupa, klubova, druženja i prosvjeda koje su sami organizirali. Drugim riječima postojale su alternativne javne sfere kojima je pristup bio onemogućen u buržuskoj javnoj sferi koju opisuje Habermas. Osim toga, pogled na javnu sferu kao mjesto na kojem svi članovi mogu ostaviti svoje društvene razlike po strani pri raspravi kritiziran je od strane Fraser (1990, 64) zato što pretpostavlja da je javna sfera mjesto „zero degree culture“, odnosno da društva mogu biti neutralna te bez ikakvih kulturnih odrednica. Takvo objašnjenje u potpunosti negira postojanje kulturnih razlika različitih grupa i svodi ih zapravo na kulturu jedne grupe – buržuske društvene grupe. Upravo zato je bitno postojanje alternativnih javnih sfera u kojima pripadnici grupa koje ne pripadaju

dominantnome krugu mogu raspravljati i formirati zajedničko javno mnijenje. Takva prethodna diskusija im pomaže u formiranju vlastitog razmišljanja te kvalitetnije sudjelovanje u diskusiji s dominantnom grupom koja u protivnome često uspije nametnuti vlastito mišljenje kao ono koje prevladava pa bi prema tome trebalo biti najispravnije.

Osim toga, grupe se u moderno doba ne formiraju isključivo temeljem tradicionalnih podjela poput spola ili klasne podjele društva. Pentland (2014: 195) navodi kako se nasuprot ideje klasne podjele javljaju grupe koje se formiraju temeljem faktora koji su značajniji u modernom dobu: „Grupe sa zajedničkim normama su drugačije od tradicionalne ideje klasa jer nisu definirane samo putem standardnih karakteristika kao što su zarada, dob ili spol (tradicionalna demografija), vještinama ili edukacijom (prema Max Weberu) ili prema odnosu prema sredstvima proizvodnje (prema Karl Marxu). Umjesto takve podjele, članovi grupe su suradnici u kontekstu određene situacije. U jednoj situaciji grupa nekog pojedinca može biti određena njegovim hobiem (npr., pjevanje u zboru), u drugoj situaciji prema sličnoj povijesti (npr., pohađanje istog razreda u srednjoj školi), a u trećoj situaciji može biti riječ o istom poslu (npr., vatrogasci).“ Svaki građanin može pripadati više grupa, ovisno o vlastitim interesima, poslu, edukaciji i sličnome. Takav pristup grupama ističe njihovu kulturnu te *lifestyle* funkcionalnost, dok tvrdi kako „etikete kao što su buržoazija, radnička klasa, demokrati ili republikanci su često netočno stereotipiziranje grupa ljudi sa značajno različitim karakteristikama i željama (Pentland, 2014: 196).“

Osim promjena u načinu formiranja grupa, razvojem tehnologije nastaje Internet te dolazi do promjena u komunikacijskim kanalima. Prema definiciji Hrvatske enciklopedije²: „Internet je svjetski sustav međusobno povezanih računalnih mreža. Zahvaljujući razvoju informacijske i komunikacijske tehnologije postao je osnova suvremena elektroničke komunikacije, a postupno dobiva i značenje vodećeg komunikacijskog medija današnjice.“ Razvoj interneta omogućio je nastavak rasprave o političkim pitanjima na novim kanalima koji su promijenili ulogu publike. Dan Gillmor (2004) ističe kako publika novih medija nije ista kao publika u doba tradicionalnih medija. Uz Internet, publika postaje sudionik komunikacije i ima veću mogućnost sudjelovanja ili nesudjelovanja u raspravi te iznošenju mišljenja na komunikacijskim kanalima. To im posljedično daje veći utjecaj i pregovaračku moć s organizacijama, političkim strankama i vlasti koji više nego ikad mogu čuti njihove stavove te razmišljanja.

² Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27653> (pristupljeno: 15.6.2019.)

3. CYBER JAVNA SFERA: PRILIKE I IZAZOVI

3.1. Važnost medija za javnu sferu

Utjecaj medija pri stvaranju i održavanju javne sfere istaknuo je Habermas naglašavajući kako je jedan od prvih koraka u ostvarenju ravnopravne diskusije bilo osnivanje medija. U sedamnaestom stoljeću se javlja potreba za razmjenom informacija i poznavanja djelovanja vlade zbog trgovine i privatnih poslova kojima se građani počinju baviti. Slanjem i trgovanjem informacija te pokretanjem službenih glasila dolazi do pojave prvog tiska. Tako je započelo šire kolanje informacija koje su omogućile ljudima informiranost, raspravu te donošenje zaključka. Prema Habermasu, upravo masovni mediji postaju glavni posrednik u širenju informacija i raspravi: „Građani se ponašaju kao javnost kada komuniciraju u otvorenoj raspravi – uz jamčenje slobode okupljanja, asocijacije i izražavanja svojih razmišljanja o temama od javnog interesa. U velikim javnostima ovakva komunikacija zahtijeva posebne načine prenošenja informacija kako bi se utjecalo na one koji ih primaju. Danas su novine i časopisi, radio te televizija mediji javne sfere (Habermas, 1964:49).“

Od glasnika koji su prenosili vijesti u sedamnaestom stoljeću do interneta i društvenih mreža u 21. stoljeću – komunikacijski putevi su se značajno proširili čineći komunikaciju bržom i lakšom nego ikada. Naravno, novi komunikacijski kanali su ostavili i nešto kompleksnije posljedice te još uvijek mijenjaju komunikacijska ponašanja na razini pojedinaca te čitavih društava.

3.2. Web 2.0 i društvene mreže

Pojam Web 2.0 se odnosi na načine korištenja World Wide Weba koji uključuju participaciju i suradnju svih korisnika koji zajednički stvaraju sadržaj poput wiki objava, blogova i bilo kakvih kolaborativnih projekata. Drugim riječima, u središtu su različite objave na stranicama, a ne više potreba za postojanjem određene stranice kao cjeline: „Te sekcije Web-a raskrstile su s metaforom stranice. Više se ne oslanjaju na ideju Web-a strukturiranog kao knjiga već se temelje na mikro sadržaju. Blogovi se prenose putem objava, a ne stranica. (Alexander, 2006:33).“ Za lakše snalaženje u takvom sadržaju i lako prelaženje po temama na temelju interesa samih korisnika postoji folksonomija gdje se pomoću ključnih riječi povezuje i pronalazi sadržaj koji zanima korisnika, nasuprot prethodno češće korištenom hijerarhijskom

sistemu (ibid). U ovakvoj kategorizaciji sadržaja korištenjem tagova sudjeluju sami korisnici prema principu odozdo prema gore (Neal, 2008). Posebno značajnu ulogu u folksonomiji na društvenim mrežama imaju hashtagovi: „Uzmimo u obzir hashtagove kao što su #Ireland, #SouthAfrica, #DemocratsAreCommunists, or #ClimateChangeIsAHoax. Pomoću njih moguće je naći velik broj objava koje vas zanimaju ili čak potvrđuju vaša uvjerenja. Općenita ideja hashtagova je omogućiti ljudima da pronađu tweetove i informacije koje ih zanimaju. Riječ je o jednostavnom mehanizmu za brzo pronalaženje (Sunstein, 2001: 4).“

Uz takve tehnološke promjene, važna je i ideja *user generated content*, koja se odnosi na različite medijske sadržaje koje su korisnici sami napravili te učinili javno dostupnima na društvenim mrežama. Postoje nekoliko uvjeta koje sadržaj mora ispunjavati kako bi bio svrstan u tu kategoriju (citirano: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2007 prema Kaplan, 2010:61) - mora biti objavljen na javnoj web stranici ili društvenoj mreži, iziskivati određenu vrstu kreativnog truda i biti stvoren izvan profesionalnog rada. Treba napomenuti da kreativni trud u ovom kontekstu znači kako nije riječ samo o dijeljenju već postojećeg članka na portalu ili nečega sličnog – mora biti riječ o korisnikovom originalnom radu, bio to kratki status od jedne rečenice ili pažljivo izrađen amaterski video sadržaj.

Sunstein definira društvene mreže kao “internetske platforme koje omogućavaju stvaranje i razmjenu sadržaja kojega su stvorili korisnici putem mobilnih ili web platformi (2001:22).” Ono što karakterizira takve sustave je arhitektura kontrole gdje se pomoću biranja i označavanja korisnika koje se želi povezati s određenim sadržajem te korištenjem hashtagova za označavanje i pretraživanje uspostavlja strogo kontrolirani pristup sadržaju društvenih mreža pod nadzorom korisnika. Naravno, na temelju njegovih preferencija, označavanja i pretraga sam algoritam sustava sadržaj odmah počinje prilagođavati tim preferencijama.

Obzirom na mogućnosti web 2.0 i društvenih mreža koje se sada baziraju na mikro sadržaju u vidu kratkih originalnih objava korisnika te mogućnošću da svi sudjeluju u tom sadržaju, komentiraju, nadopunjavaju te ispravljaju, postavlja se pitanje: omogućuju li društvene mreže korisnicima da proizvoljno kreiraju manje i veće javne sfere, uključe se u raspravu na platformi i tako svojim tehnološkim mogućnostima omogućće stvaranje javne sfere? Jesmo li svi u mogućnosti doći do različitih informacija od javnog interesa, raspravljati o njima te sudjelovati u kreiranju javnog mnijenja putem društvenih mreža?

Veći protok informacija trebao bi značiti i veću informiranost građana koji te podatke mogu efikasno koristiti. Dostupnost informacija nekada je bila ograničena, ali u današnjem

vremenu Web 2.0 one su dostupne svima. Osim što su vijesti dostupne putem članaka na internetskim portalima, često se dodatno promoviraju putem društvenih mreža, a svaki korisnik društvenih mreža sam može podijeliti informaciju ili izraziti mišljenje u statusu, tako otvarajući prostor za raspravu. Treba napomenuti da se posljedično izgubila nekada snažno izražena uloga medija kao *gatekeeper*-a koji su odabirali teme koje su od javnog interesa i tako djelomično utjecali na javnu agendu. Sada se sve češće govori o medijima koji stvaraju vijesti na temelju interesa građana za određene teme na društvenim mrežama ili izjava određenih građana na društvenim mrežama (Vu, 2014). Također, s većom otvorenošću, gdje pomoću online kanala svi mogu dijeliti svoja razmišljanja i informacije, često su zabilježeni slučajevi lažnih vijesti gdje se gubi vjerodostojnost te povjerenje u informacije – posljedično stvarajući nezainteresiranost ljudi za praćenje vijesti te politike.

Usprkos velikoj količini informacija te mogućnošću njihovog dijeljenja, politička informiranost te politička participacija su u opadanju. Prema istraživanju Pew Research Center³ u četrnaest zemalja širokog spektra političkog sustava, osim glasovanja na izborima kao temeljnog oblika političke participacije u kojemu je bar jednom sudjelovalo 78 % ispitanika, relativno mali broj građana sudjeluje u drugim oblicima političke participacije. Tako je samo 33 % građana sudjelovalo na događaju neke političke stranke, 17 % objavilo komentar vezan uz neko političko pitanje i 14 % organiziralo u organiziranom prosvjedu.

Osim podataka koji ukazuju na opadanje političke participacije možemo uočiti i da razvoj komunikacijskih kanala ne vodi nužno većem sudjelovanju u (online) raspravama. Korisnici online kanala imaju mogućnost selekcije informacija i kanala informiranja zbog čega do izražaja dolazi i fenomen selektivnog izlaganja prema kojem smo skloni selektirati samo određeni broj informacija koje odgovaraju našim postojećim vjerovanjima i preferencijama (Stroud, 2008; Klapper, 1960). Za prikupljanje informacija i sudjelovanje u javnoj sferi taj podatak je ključan što ističe i Stroud (2008: 342): „Bez zajedničke baze informacija teško je zamisliti da se građani slažu u pitanjima javne politike i lako je zamisliti razvijanje iznimno polariziranih stavova prema političkim pitanjima.“ Selektivno izlaganje informacijama može utjecati na način na koji različiti pojedinci doživljavaju svijet ili na to koje teme smatraju nužnima na javnoj agendi (Stroud, 2008). Pri tome je za selektivno izlaganje ključna tema, odnosno njen značaj za osobu koja se informira o njoj iz medija. Za teme koje imaju veću osobnu važnost i uz koje osoba veže određena vjerovanja vjerojatnije će tražiti selektivne

³ <https://www.pewresearch.org/global/2018/10/17/international-political-engagement/>, (pristupljeno: 28.5.2019)

informacije koje potvrđuju njeno stajalište jer su joj takve informacije značajnije za identitet (Donsbach, 1991). Zato kod političkih vjerovanja, pogotovo snažnih političkih vjerovanja, selektivno izlaganje postaje iznimno važno.

Ako uzmemo u obzir kako su prema podacima Pew Research Center⁴ (2018) glavni izvor informacija postale društvene mreže, uočava se važnost proučavanja načina selektiranja tih informacija upravo na online kanalima. Istraživanja navika građana pokazuju da sve više vremena provode upravo pregledavajući novosti na online kanalima, ali i da se veliki dio komunikacije s prijateljima te poznanicima upravo tamo odvija. S obzirom na tehničke mogućnosti i prirodu društvenih mreža, kako se selekcija vijesti na njima odvija isto ili drugačije od selekcije u svijetu masovnih medija te na koje načine cyber javna sfera mijenja političku komunikaciju potencijalno stvarajući eho-komore?

3.3. Politička online sfera

Prema deliberativnom modelu demokracije, deliberacijom bi se trebala transformirati privatna mišljenja o javnim problemima u stavove koji se mogu izložiti javnoj kritici (Edwards, 2013). Drugim riječima, podrazumijeva se razmjena različitih razmišljanja, a ne traganje za onima sličnima vlastitom kako bi se ono moglo dodatno potvrditi. Razvoj interneta u Web 2.0 inačici sa svim interaktivnim svojstvima te mogućnostima razmjene sadržaja koje je on nudio dodatno je potaknuo interes znanstvenika koji su u njemu počeli uviđati potencijal za širenjem opsega javne sfere za raspravljanje koje ne mora više biti ograničeno granicama offline prostora i koje može lakše okupiti ljude različitih demografskih i vrijednosnih pozadina.

Internet i društvene mreže su smatrane mogućim rješenjem za homofiliju, odnosno princip prema kojem se kontakt između sličnih pojedinaca događa u većoj mjeri od kontakta između različitih pojedinaca (McPherson, Smith-Lovin, Cook, 2001). Prema Lazarsfeldu i Mertonu (1954) možemo razlikovati dvije vrste homofilije. Statusna homofilija koja je bazirana na formalnom, neformalnom ili pripisanom statusu, a bazira se na faktorima poput rase, etniciteta, spola, roda, dobi, vjere, obrazovanja, posla, društvene klase, pozicije i ponašanja. Vrijednosna homofilija temelji se na vrijednostima, stavovima i uvjerenjima osoba. Ovakvo razlikovanje homofilije korisno je u razmatranju teorije, no istraživanja pokazuju kako ih je

⁴ <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/10/social-media-outpaces-print-newspapers-in-the-u-s-as-a-news-source/>, (pristupljeno: 1.6.2019.)

teško razgraničiti u stvarnom svijetu te kako se statusna i vrijednosna homofilija često isprepliću. Iako su Huckfeldt i Sprague (1995) dokazali kako se pojedinci asociraju s pojedincima slične političke orijentacije, nemoguće je zaključiti je li to posljedica iste političke orijentacije ili drugih faktora koji su povezani s političkim vjerovanjima, poput spola. Na primjer, u njihovom istraživanju je dokazano postojanje homofilije pri raspravi o politici, ali su to u značajno većoj mjeri radili muškarci koji su raspravljali s drugim muškarcima. Drugim riječima, statusna i vrijednosna homofilija se isprepliću u svakodnevnom životu.

Naravno, homofilija u političkim raspravama moguća je samo kod pojedinaca koji su već uključeni u raspravu. Značajno je promotriti širu javnu sferu s obzirom da veći broj građana zapravo u javnoj raspravi ni ne sudjeluje. Iako je internet donio potencijal za širim uključivanjem građana u teme od javnog značaja, mnoga istraživanja pokazuju kako brojni pojedinci tu mogućnost nisu iskoristili. Pokazalo se da u većini rasprava postoji uža krug raspravljača koji su aktivistički nastrojeni prema temi (Bail i sur., 2018), ali efekti u smislu političke polarizacije se razlikuju od jednog istraživanja do drugog. Neka istraživanja pokazuju da su raspravljači često polarizirani, dok druga ukazuju da što je veći interes za neku temu to se pojedinci više informiraju o njoj iz različitih medijskih izvora (Dubois i Blank, 2018).

Polarizaciju definiraju DiMaggio i sur. (1996) kao istodobno stanje i proces. Polarizacija kao stanje odnosi se na oprečnost mišljenja o nekoj temi, a kao proces se odnosi na pojačavanje takve oprečnosti tijekom vremena. Iako je različitost razmišljanja, ideja i vjerovanja očekivana, kao i određena grupiranja temeljem nje, pravi problem nastaje upravo posredstvom selektivnog izlaganje kada ona postaje ekstremna, a pojedinci udaljeni i odbijaju čuti stajališta druge strane te sve informacije: „Formiranje online zajednica nije nužno ozbiljan problem. Problematično je kada politički aktivni pojedinci mogu izbjeći ljude i informacije koje ne odgovaraju njihovim interesima i vjerovanjima što može pogodovati razvijanju iznimno polariziranih razmišljanja. Takva polarizirana razmišljanja zapravo su rezultat izlaganja velikom broju stavova u skladu s postojećim stavom pojedinca te izloženosti manjem broju oprečnih stavova koja posljedično gube vjerodostojnost (Conover i sur., 2011: 89).“

U prilog tome govori nekoliko istraživanja u kojima se uočava kako nema mnogo nepolariziranih mišljenja o različitim temama na društvenim mrežama. Ipak, ne treba podcijeniti ni širi krug građana s obzirom da priroda društvenih mreža omogućuje da svaka aktivna rasprava ima svoju širu publiku pratitelja korisnika koji tu raspravu prate te potencijalno formiraju mišljenja temeljem nje te sudjeluje u djelovanju izvan okvira društvenih mreža. Eksperiment koji su proveli Bond et al. (2012) pokazao je kako su oni korisnici Facebook-a

koji su vidjeli kako su njihovi prijatelji glasali na izborima u značajno većoj mjeri sami izašli glasovati od onih korisnika koji su samo vidjeli informativnu poruku o izborima te poziv na glasovanje. Međutim, u pogledu argumentiranja i rasprave na društvenim mrežama razmišljanja tog šireg kruga se ne iskazuju ni čuju, što omogućuje aktivističkom djelu da ima veću kontrolu nad pitanjima koja se nađu na javnoj agendi što zaključuje i Sunstein (2017:3): „Čak i ako odvajanje od oprečnih razmišljanja prakticira samo mali broj biračkog tijela, oni mogu biti iznimno utjecajni zbog snage svojih vjerovanja. Javni dužnosnici su odgovorni biračkom tijelu i čak i kada žele postići neku vrstu dogovora s protivničkom stranom svjesni su da bi time mogli ugroziti svoju političku budućnost. Društvene mreže sigurno nisu stvorile taj problem, ali u #Republici, stvari su gore nego što bi inače bile.“

4. EHO-KOMORE

4.1. Definiranje eho-komora

Fenomen koji je trebao pomoći opisivanju i razumijevanju navedenih procesa je fenomen eho-komora. U teorijskoj raspravi ne postoji općeprihvaćena znanstvena definicija eho-komora. Jednu od jednostavnijih definicija koja se može primijeniti na širok raspon istraživanja eho-komora ponudio je Garimella sa suradnicima (2018:23) koji ih definiraju kao „situacije u kojima je pojedinac izložen isključivo mišljenjima koja su sukladna vlastitom.“ Ovakvo definiranje eho-komora ne isključuje mogućnost *offline* eho komora koje su postojale i prije društvenih mreža, ali zbog ekstremne personalizacije medijskog sadržaja na njima koja na drugim medijima ne postoji, internet se smatra ključnim za razvoj eho-komora (Sunstein, 2001). Ovisno o različitim temama možemo razlikovati vrste korisnika društvenih mreža u političkoj komunikaciji, a jedna od podjela je na pristranog korisnika, objektivnog korisnika ili „gatekeeper“. Pristan korisnik konzumira i producira sadržaj samo jedne strane, objektivan producira i konzumira sadržaj obje strane, a „gatekeeper“ konzumira sadržaj obje strane, ali producira sadržaj samo jedne strane (Garimella i sur., 2018). Zanimljivo je proučavati i ovo novo značenje pojma „gatekeeper“ s obzirom kako je u tradicionalnoj medijskoj literaturi ta značajka pridavana novinarima kao onima koji kontroliraju koje su informacije vrijedne javne pažnje te kako će razmjerno važnosti dati značaj različitim stranama određene vijesti (Vu, 2014). Internet i moderne tehnologije dio te kontrole su više nego ikada prije omogućile građanima.

Iako većina koncepata eho-komora slijedi osnovno načelo ove definicije, treba istaknuti nešto drugačiji i detaljniji pristup prema kojemu se razlikuju eho-komore ili filter mjehurići i epistemički mjehurići (Nguyen, 2018). Ključna razlika u toj razdiobi je namjera izostavljanja informacija koja može biti slučajna ili namijenjena pa su eho-komore sustavi u kojima se različita mišljenja namjerno izostavljaju te manipulira viđenjem pojedinaca koji su se našli u eho-komori diskreditirajući te stvarajući nepovjerenje prema svima koji su izvan određenog filter mjehurića. Epistemički mjehurići odgovaraju definiciji eho-komora u drugim znanstvenim radovima gdje se zbog arhitekture zajednice na društvenim mrežama, selektivnom izlaganju informacijama korisnika i algoritama koji filtriraju preferencije posljedično izostavljaju brojna mišljenja.

Glavna prednost ovakve razdiobe je u mogućnosti objašnjavanja još jednog fenomena povezanog u određenoj mjeri s razvojem društvenih mreža, a to je „post-truth“ svijet. Sami epistemički mjehurići, odnosno eho-komore u drugim radovima, ne mogu objasniti zašto pojedinci suočeni s očitim dokazima o netočnosti nekog navoda odbijaju prihvatiti taj dokaz. Usprkos tome što čuju samo vlastito mišljenje, suočeni s očitim dokazom trebali bi ga prihvatiti, ali u nekim slučajevima kao da to prihvaćanje izostaje. Nguyen (2018) smatra kako ovakvo razgraničavanje i naglašavanje kako su u eho-komorama svi izvan njih prikazani nepouzdanima što podupire tvrdnje predvodnika u takvim prostorima da je jedino valjano mišljenje ono u eho-komori. Drugim riječima, ukoliko smo dio neke grupe istog mišljenja te nas ta grupa upozori na protuargumente koje će imati oprečna grupa, bez obzira na možda bolje argumente suprotne grupe bit ćemo još uvjereniji u ispravnost originalnog sadržaja. Članovi naše grupe su očito znali koje će protuargumente imati suprotna grupa što im daje kredibilitet te su upozorili i pripremili članove svoje grupe na različita razmišljanja s kojima će se susresti te zašto su ona pogrešna.

Naravno, riječ je o konceptualnoj distinkciji koja je zanimljiva za teorijsko razmatranje, ali s obzirom da zajednice obično prakticiraju obje vrste mjehurića u različitim stupnjevima te kako sama namjera online mjehurića za ovaj istraživački rad nije značajna, oslanjat ćemo se na pristup definiranja eho-komora Garimella i suradnika (2018).

4.2. Eho-komore i mreže odnosa

Iako ideja društvene fizike potječe još od Comtea i Durkheimea koji su bili zainteresirani za širi društveni okoliš i načine na koji se isprepliću utjecaj djelovanja pojedinca i njegovog okruženja, ideju je razvio Jacob Moreno 1932. godine (Borgatti i sur., 2009) kao sociometriju, odnosno smjer u sociologiji koji se bavi mjerenjem i istraživanjem u malim društvenim skupinama radi utvrđivanja raznih društvenih odnosa i zavisnosti unutar njih (Borgatti i sur., 2009; Granovetter, 1973). Pri tome se razlikuju točke i veze – točkama se obično označavaju pojedinci unutar neke mreže, a veze su povezanosti između njih poput obiteljske veze, prijateljstva, nekog oblika međusobne interakcije i sličnih odnosa. Pozicija točke, odnosno pojedinca, unutar te veze je ključna za prilike i poteškoće koje će imati u toj mreži (Granovetter, 1973) te se u velikoj mjeri oslanja na njegov društveni kapital koji Bordieu opisuje kao “ukupnost aktualnih i potencijalnih resursa koje pojedinac može mobilizirati na

temelju svog članstva u određenim organizacijama ili na temelju društvenih veza u koje je uključen” (citirano: Bourdieu, 1986: 248 prema Šalaj, 2003: 109).

U takvom mrežnom odnosu veze mogu biti snažne, slabe ili nepostojeće, a snagu određene veze određujemo kao kombinaciju vremena, emotivnog intenziteta te intimnosti točka na toj vezi (Granovetter, 1973). Što je veza snažnija to je veća mogućnost stvaranja mnogobrojne mreže veza oko nje zbog teorije kognitivne ravnoteže gdje u slučaju postojanja snažne veze između A-B i A-C, B i C će isto vjerojatno imati pozitivnu vezu jer žele kongruetne emocije u odnosu na bliskost s A. Snažne veze pogoduju nastanku klastera mreža te se informacije slabije šire prema točkama izvan klupka mreže veza, odnosno užeg kruga snažnih veza, i ostaju „zarobljene“ u tom klasteru (Granovetter, 1973).

Postoji nekoliko pristupa utjecaju društvenih mreža na difuziju informacija i ponašanja na društvenim mrežama. Pristup snažnih-slabih veza smatra kako se informacije šire procesom jednostavnog prenošenja bez važnosti bliskosti s kontaktom (Centola, 2010). Informacije ili ponašanja se jednostavno šire samim doticajem s njima te su zato efikasnije dulje veze koje označavaju manju bliskost. Drugi pristup smatra kako je prenošenje informacija kompleksnije te se ne događa samim dolaskom u kontakt s informacijom. Potrebno je više kontakata s njom za preuzimanje pa klasterirane mreže s mnoštvo bliskih kontakata bolje u tome posreduju (Centola, 2010). Istraživanje koje je Centola proveo pokazalo je da se usvajanje ponašanja povećava u „clustered“ vezama, ali i da tako difuzija brže doseže više ljudi. Takva istraživanja pokazuju važnost proučavanja mreža na mikro razini pojedinaca i njihovog sudjelovanja u manjim mrežama jer se njihove karakteristike i posljedice prenose na mreže na makro razini.

Unutar ovih okvira mreža postoje različite mogućnosti informiranja koje su djelom personalizirane izborom samih korisnika. Način na koji korisnici mogu konzumirati sadržaj društvenih mreža je selektivan ili raznolik. Pri tome se pretpostavlja da će selektivan način konzumacije u kojemu sami korisnici imaju veliku kontrolu nad izborom informacije polarizirati pojedince, dok pri konzumiranju raznolikog sadržaja korisnicima različite informacije mogu doprinijeti debati i raznolikosti razmišljanja (Sunstein, 2001). Također, određena istraživanja (Bail i sur., 2018) polaze od pretpostavke da će upravo izloženost različitim stavovima potaknuti polarizaciju zbog potrebe racionaliziranja vlastitih uvjerenja.

Odličan sažetak problematike eho-komora opisane u prethodna dva poglavlja opisao je Sunstein (2001:5) u svojoj knjizi „Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media“ u kojoj se zalaže za odbacivanje arhitekture kontrole društvenih mreža:

„Kao što ćemo vidjeti, ova pitanja su čvrsto povezana. Ovdje zapravo zagovaram arhitekturu slučajnog otkrivanja – za dobrobit života pojedinaca, ponašanja u grupama, inovacije i same demokracije. Zbog činjenice da nam društvene mreže omogućavaju stvaranje vlastitih feedova s vijestima, stvaraju ozbiljan problem. Zbog daleko pomaknutih granica mogućnosti korporacija da stvore iznimno personalizirana iskustva i zatvorene zajednice za svakog od nas, s preferiranim temama i grupama, trebali bi biti oprezni. Personalizacija je rješenje za neke stvarne probleme, ali može pogodovati širenju lažnih informacija, polarizacije i fragmentacije. Arhitektura slučajnog otkrivanja suzbija homofiliju i promovira osobnu slobodu izbora.“

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Cilj istraživanja

Ovo istraživanje nastavlja se na niz drugih istraživanja mrežnih odnosa i postojanja eho-komora koji su rađeni u drugim zemljama. Iako određena istraživanja postoje još nijedno istraživanje eho-komora na društvenim mrežama – koliko je poznato autorici - nije provedeno za Hrvatsku te ovaj rad nastoji produbiti razumijevanje mrežnih odnosa hrvatske javne sfere na Twitteru. Također, većina istraživanja koja proučava eho-komore na Twitteru bazirana je na proučavanju parlamentarnih mreža na društvenim mrežama i eho-komorama u direktnoj komunikaciji političara neke zemlje (Esteve Del Valle i Borge Bravo, 2018). Upravo zato je zanimljivo proučiti eho-komore na razini komunikacije građana koji nastupaju kao privatne individue o javnom problemu, a primjer Hrvatske zbog manjeg obujma podataka za obradu u odnosu na veće zemlje je posebno zahvalan za ovakav istraživački pothvat. Zato ovo istraživanje poprima karakteristike studije slučaja.

Tema istraživanja – Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji – posebno je zanimljiva te još nedovoljno istražena tema u kontekstu javne sfere zbog odnosa privatnog i javnog koji je jedna od točki kritike konstruktivističke teorije Habermasovog diskurzivnog pristupa javnoj sferi. Upravo zato je važno detaljnije proučiti temu koja se tiče privatnog i obiteljskog života, a koja se suočila s najbrojnijim kritikama upravo u području uplitanja u privatnost građana.

Cilj istraživanja je ustanoviti jesu li se prilikom rasprave o Istanbulskoj konvenciji na Twitteru u Hrvatskoj stvorile eho-komore na nekoliko različitih razina koje uključuju označavanja korisnika i dijeljenja objave korisnika. Odabran je Twitter zbog veće koncentracije političkih komentara na njemu u odnosu na druge društvene mreže poput Facebook-a. Prema istraživanju Pew Research Centar⁵ 41 % Twitter korisnika koji su zainteresirani za politiku potvrdilo je kako je više od polovice objava koje vidi povezano s politikom, dok je samo 26 % Facebook korisnika zainteresiranih za politiku reklo isto. Također, 34 % korisnika koji nisu zainteresirani za politiku tvrdili su kako ne vide nikakve političke objave na Twitteru, dok je 18 % politički nezainteresiranih na Facebook-u tvrdilo isto. Odnosno, na Twitteru možemo očekivati veći broj korisnika koji su aktivno zainteresirati za

⁵ Gottfried, 2014; <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/11/12/facebook-and-twitter-as-political-forums-two-different-dynamics/>, pristupljeno: 1.6.2019.

politiku, na njemu pretražuju i vide sadržaj vezan uz političke teme te potencijalno sami sudjeluju u njegovom stvaranju.

5.2. Istanbulska konvencija

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, poznatija kao Istanbulska konvencija, donesena je i otvorena za potpisivanje 11. svibnja 2011. godine u Istanbulu, a stupila je na snagu početkom kolovoza 2014. godine (De Vido, 2017). Potpisalo ju je 46 zemalja Vijeća Europe i Europska unija, ali ratificiralo ju je 33 zemalja⁶ od svih potpisnica. Iako je Europska unija potpisnica Istanbulske konvencije, neke članice⁷ su odbile ratificirati ju jer smatraju da nije u skladu s njihovim ustavima. Istanbulska konvencija podrazumijeva provođenje preventivnih mjera u promoviranju nulte tolerancije na nasilje te ujednačavanje pravnog okvira kažnjavanja i sprječavanja obiteljskog nasilja te nasilja nad ženama. Kao regulatorna tijela za praćenje provedbe mjera osnovani su nezavisno stručno tijelo Ekspertna grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) i političko tijelo predstavnika potpisnice Istanbulske konvencije Komitet članica (Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, 2011: 22). GREVIO je službeno osnovan u studenom 2014. godine kada je prvih deset članova odabrano s ciljem redovitog sastavljanja izvješća o provedbi Istanbulske konvencije, a prvi sastanak održao se u listopadu 2015. godine u Strasbourgu (De Vido, 2017).

Istanbulska konvencija smatra se velikim napretkom u pogledu ujednačavanja pravnog okvira odnošenja prema nasilju nad ženama te obiteljskom nasilju upravo zbog činjenice da je kroz povijest postojalo snažna podjela privatne i javne sfere zbog koje države nisu htjele intervenirati u privatnu sferu obiteljskog života i nasilja (Chinkin, 1998). Određene pravne inicijative započele su 1979. godine donošenjem UN Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena u kojoj se obiteljsko nasilje nad ženama ne spominje, ali je tom Konvencijom ustanovljena komisija koja je 1992. godine svako nasilje temeljem roda

⁶ Zemlje članice Europske unije koje su ratificirale Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja: Albanija, Andorra, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Cipar, Danska, Finska, Estonija, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Sjeverna Makedonija, Malta, Monako, Crna Gora, Nizozemska, Norveška, Poljska, Rumunjska, Portugal, San Marino, Srbija, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska.

⁷ Zemlje članice Europske unije koje još uvijek nisu ratificirale Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja: Bugarska, Češka, Mađarska, Litva, Latvija, Slovačka, Ujedinjeno Kraljevstvo.

proglasila diskriminatornim. Opća skupština Ujedinjenih naroda je 1993. godine usvojila Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama, a 1994. godine Izvještaj o nasilju nad ženama. Iako je međunarodna zajednica u svojim izvještajima priznala problem obiteljskog nasilja, učinak na smanjenje istoga je izostao (De Vido, 2017).

Prema Istanbulskoj konvenciji nasilje nad ženama smatra se „kršenjem ljudskih prava i oblikom diskriminacije žena i označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu“ (Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, 2011: 7) dok nasilje u obitelji „označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom“ (Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, 2011: 7). Sam sadržaj konvencije ulazi u opseg obiteljskog i privatnog života te inzistira na određenom pravnom okviru. Države potpisnice moraju promicati kulturne i društvene promjene u odnosima muškarca i žena, kriminalizirati različite oblike nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a tradicija, kultura ili religija ne mogu biti opravdanje za spomenuto nasilje.

Europska komisija je 2015. godine objavila plan ratificiranja Istanbulske konvencije, a u ožujku 2016. godine podnijela je prijedlog za ratifikaciju Vijeću Europske unije (De Vido, 2017). Ratificiranje Istanbulske konvencije izazvalo je polemike među različitim državama na što je posebno utjecalo potpisivanje od strane Europske unije kao saveza više država od kojih su neke odbile ratifikaciju. Glavne zamjerke Istanbulskoj konvenciji dolaze uglavnom od konzervativnijih grupa koje smatraju kako se konvencijom pokušavaju ukinuti rodne razlike muškaraca i žena, promovirati određeni životni stil umjesto da se poštuje pravo na određivanje privatnog obiteljskog života te pokušava definirati obitelj sukladno tome. Sve ove navode Vijeće Europe je odbilo priopćenjem za javnost pod nazivom „Ending misconceptions about the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence“ u studenom 2018. godine tvrdeći kako nigdje u konvenciji nije ponuđena definicija obitelji ili se određena verzija narativa o obitelji promovira te da je jedini aspekt prava na

upravljanje privatnim životom u koji se konvencija upliće onaj slučaj kada to rezultira nasiljem nad ženama ili obiteljskim nasiljem.⁸

5.3. Istanbulska konvencija u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji stupila na snagu krajem 2018. godine nakon što je Vlada u ožujku iste godine prihvatila prijedlog zakona o potvrđivanju iste, a Hrvatski sabor potvrdio zakon 13. travnja. Prihvaćanje Istanbulske konvencije izazvalo je polemiku u javnosti zbog pojedinih grupacija koje se nisu slagale s njezinim odredbama do te mjere da je hrvatski premijer Andrej Plenković morao u izjavama medija braniti ratifikaciju.⁹

Tvrdnja koja se pojavila u javnoj sferi je kako odredbe rodne identifikacije promoviraju određenu rodnu ideologiju prema kojoj svatko ima pravo na rodno samoodređenje te kako se naglašava ideja obitelji koja je protivna ustavnom određenju Republike Hrvatske. Osim izjava političara koji pripadaju konzervativnijem ideološkom opredjeljenju pojavila se i inicijativa Istina o Istanbulskoj s web stranicom na kojoj se detaljno izlaže protivljenje Istanbulskoj konvenciji pod domenom istinaoistanbulskoj.info (pristupljeno: 1.6.2019.). Na njoj se navodi kako Konvencija tvrdi „da je „rod“ društveni konstrukt i varijabla koja je neovisna o spolu, o biološkoj stvarnosti“ te da „prihvaćanje te definicije zahtijeva identifikaciju s određenim dogmama rodne teorije koje nemaju svoje znanstveno uporište (dapače dokazano su neznanstvene) niti ustaljeno mjesto unutar pravnog poretka RH“ (istinaoistanbulskoj.info, pristupljeno: 1.6.2019.)¹⁰. Autori web stranice i inicijative smatraju kako se Konvencijom pokušava iskorijeniti tradicija te izražava strah kako bi se „muško-ženska slika čovječanstva, obitelji i braka koja je u skladu s prirodom muškarca i žene i kao takva podržana od strane svjetskih kultura i svih velikih religija, ratifikacijom Konvencije bi mogla biti stigmatizirana kao zastarjela i nepoželjna“.¹¹

⁸

https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808f0fb1 (pristupljeno: 1.6.2019.).

⁹ HINA (2018), U Hrvatskoj je danas i formalno stupila na snagu Istanbulska konvencija: Što će donijeti u praksi?, http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/U-Hrvatskoj-je-danas-i-formalno-stupila-na-snagu-Istanbulska-konvencija-Sto-ce-donijeti-u-praksi?meta_refresh=true (pristupljeno: 1.6.2019).

¹⁰ Neprihvatljivo u Istanbulskoj Konvenciji, <http://istinaoistanbulskoj.info/neprihvatljivo-u-istanbulskoj-konvenciji>, pristupljeno: 1.6.2019.

¹¹ Ibid.

Inicijativa Istina o Istanbulskoj također je prikupila i predala Hrvatskom saboru 377.635 potpisa hrvatskih birača za raspisivanje referenduma o otkazivanju Konvencije, a organiziran je i prosvjed protiv potpisivanja Istanbulske konvencije od strane Republike Hrvatske.¹²

5.4. Metoda istraživanja

Postoji nekoliko vrsta aktivnosti kojima Twitter korisnik može komunicirati (Cha i sur., 2002: 12 prema Brautović, 2012: 3-4):

1. Korisnik može „pratiti“ aktivnosti drugih korisnika (friends)
2. Korisnik može biti „praćen“ od drugih korisnika (followers)
3. Korisnik može objavljivati informacije – postove namijenjene drugima (followers)
4. Korisnik može prosljeđivati tuđe informacije drugima (Retweeting ili RT)
5. Korisnik može odgovarati ili komentirati postove drugih (mentions ili @)“

Svi tweetovi i tviteraši koji su ih objavili su analizirani i na razini objavljivanja sadržaja i komentiranja objava („mentions“ mreža) gdje smo pokušali uočiti u kojoj mjeri se svi sudionici rasprave koji su u nekom trenutku od svibnja 2011. godine objavili na Twitteru sadržaj u vezi Istanbulske konvencije preklapaju u svojim interakcijama. Osim deskriptivnih podataka dobivenih analizom sadržaja, napravljen je i prikaz mrežnih odnosa spomenutih korisnika pomoću UCINET software alata za vizualni prikaz povezanosti i izračun eksterno-internog indeksa (Borgatti i sur., 2002).

Za analizu polarizacije grupa koristili smo eksterno-interni indeks kojeg su razvili Krackhardt i Stern (1988) kao način analiziranja grupiranja pomoću broja veza između grupa i u grupama. Polazi od broja veza članova grupe – koji se određuju prema nekom zajedničkom atributu - s pojedincima izvan grupe, oduzme se broj veza s drugim članovima grupe i podijeli s ukupnim brojem veza. Indeks će se kretati između -1 i +1, odnosno u rasponu toga da su sve veze unutar grupe ili da su sve veze vanjske toj grupi. Kako bi se izračunala značajnost dobivenog indeksa prethodno je napravljen test nasumičnih veza.

¹² HINA (2018) U Hrvatskoj je danas i formalno stupila na snagu Istanbulska konvencija: Što će donijeti u praksi?, http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/U-Hrvatskoj-je-danas-i-formalno-stupila-na-snagu-Istanbulska-konvencija-Sto-ce-donijeti-u-praksi?meta_refresh=true, pristupljeno: 1.6.2019.

Odabrali smo i kvantitativnu metodu analize sadržaja za proučavanje sadržaja objava kako bi bolje shvatili kojim temama vezanima uz Istanbulsku konvenciju je Twitter javna sfera bila okupirana te je li o istoj pričala u pozitivnom, negativnom, neutralnom ili neodredivom tonu. Kod svake Twitter objave (jedinica analize) koja je sadržavala pojam Istanbulska konvencija smo odredili pozitivan, negativan ili neutralan odnos prema Istanbulskoj konvenciji te sukladno tome promatrali koliko se pojedinci u mreži s nekim od tih predznaka mišljenja međusobno isprepliću u diskusiji na Twitteru. Također, promatrali smo i teme o kojima su korisnici raspravljali u kontekstu Istanbulske konvencije pokušavajući očitati isprepliću li se različite kategorije kako bi se stvorila kvalitetna sveobuhvatna rasprava o različitim aspektima Istanbulske konvencije.

5.5. Eksterno-interni indeks

Eksterno – interni indeks razvili su znanstvenici David Krackhardt i Robert Stern kako bi izračunali kakav je odnos eksternih i internih grupa koje se formiraju prema nekom atributu (Esteve Del Valle i Borge Bravo, 2018). Indeks je razvijen za potrebe njihovog rada iz 1988. godine u kojemu su analizirali na koji način bi trebala funkcionirati optimalno produktivna organizacija – putem većinski interno grupnih veza koje obično označavaju strožu hijerarhiju ili neformalnih veza između grupa unutar organizacije gdje su svi u kontaktu sa svima.

Kako bi riješili taj znanstveni problem, Krackhardt i Stern su razvili indeks koji mjeri homofiliju grupa. U eksterno – internom indeksu, odnosno E-I indeksu, E (external) označava broj veza između grupa, dok I (internal) označava broj veza unutar grupa. Pri tome se broj vanjskih veza oduzme od broja unutarnjih veza te podijeli sa zbrojem unutarnjih i vanjskih veza. Točna formula za izračunavanje E-I indeksa izgleda ovako: $E-I \text{ indeks} = (EL - IL) / (EL + IL)$.

Iako originalno namijenjen procjenama produktivnosti organizacije, ovaj indeks može se u različitim kontekstima koristiti i za druge istraživačke ciljeve. U ovom istraživačkom slučaju, dobar je pokazatelj koliko se komunikacija vanjskih i unutarnjih grupa na Twitter objavama i komentarima isprepliće kako bi ustanovili stvaraju li se eho-komore u slučaju Istanbulske konvencija na Twitteru u Hrvatskoj.

Na kraju procesa trebao bi se dobiti broj između -1 i +1. Pri tome -1 označava da su grupe u potpunosti zatvorene, dok +1 označava povezanost svih sa svima u međusobnim vezama pojedinaca.

UCINET (Borgatti i sur., 2002) je software paket pomoću kojega se analiziraju i vizualiziraju podaci o mrežama, a razvili su ga Lin Freeman, Martin Everett and Steve Borgatti. Nudi niz različitih funkcija za analizu mreža, ali za potrebe ovog rada korišten je eksterno-interni indeks i NetDraw alat kojim su vizualizirani odnosi između Twitter korisnika. Također, unutar samog programa UCINET koji je korišten za izračunavanje eksterno-internog indeksa napravljen je test značajnosti koji „reskalira“ koeficijent s obzirom na broj grupa i veličine grupa. Eksterno-interni indeks izračunat je na razini svih grupa, ali i za svaku grupu zasebno. Pri tome se grupe u UCINET alatu kreiraju prema određenom zajedničkom atributu koji je u ovom slučaju bio sentiment prema Istanbulske konvenciji kod svih Twitter korisnika koji su o njoj objavljivali.

6. ANALIZA

6.1. Deskriptivna analiza

Jedinica analize bile su Twitter objave na hrvatskom jeziku od datuma objavljivanja Konvencije Vijeća Europe protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja 11. svibnja 2011. godine do 1. lipnja 2019. godine koji su sadržavali pojam „Istanbulska konvencija“. Ukupno je analizirano 74 tvitova korisnika Twittera čije su postavke privatnosti dopustile javni prikaz njihovih objava te još 204 komentara na te objave u kojima je pokrenuta rasprava o Istanbulskoj konvenciji. Ukupno je tvitalo i komentiralo 210 jedinstvenih korisnika. Svaka Twitter objava analizirana je u pogledu sentimenta prema Istanbulskoj konvenciji te kategorizirana kao pozitivna, negativna, neutralna ili neodređenog sentimenta. Zatim se prema sentimentu Twitter objava određivao sentiment svakog pojedinog Twitter korisnika koji je sudjelovao u toj raspravi kako bi se pomoću tog atributa pojedinca mogle formirati grupe za određivanje postojanja eho-komora. Ukoliko je imao samo jednu objavu sentiment mu je dodijeljen prema samo toj jednoj objavi, ako ih je imao više gledana je kombinacija po principu koji sentiment prevladava. Nijedan Twitter korisnik nije imao kombinaciju Twitter objava i komentara koji su uključivali jednak broj pozitivno naklonjenih objava i negativno naklonjenih objava, odnosno nije uočena nikakva kombinacija pozitivnih i negativnih Twitter objava kod jednog korisnika. Ukoliko je korisnik imao kombinaciju neutralne ili neodređene i pozitivne ili negativne objave, pridano mu je pozitivan ili negativan sentiment prema Istanbulskoj konvenciji.

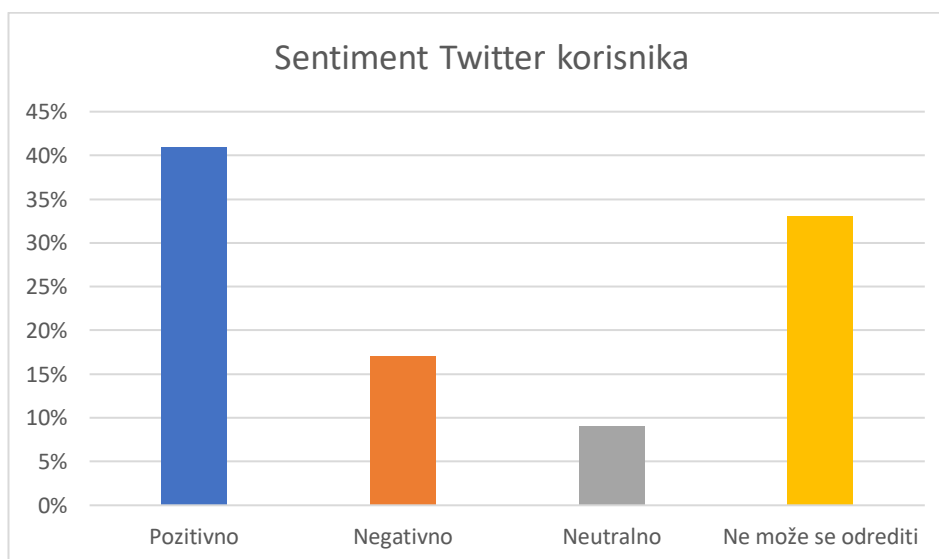
Uz to je određena i tema same objave koja je mogla biti jedna od glavnih tema Istanbulske konvencije: nasilje nad ženama, obiteljsko nasilje, seksualno nasilje i uznemiravanje, prinudni brak, genitalno sakaćenje, prinudni pobačaj i sterilizacija. Također, tema je mogla biti vezana uz neke od kritika Istanbulske konvencije koje su izrazile pojedine društvene skupine kao što su: rodna ideologija, definicija obitelji, kritika djelovanja političara. Uz te teme stvorene su i tematske cjeline ratifikacije za označavanje objava koje su fokusirane na sam proces ratifikacije, napretke u raspravi o ratifikaciji, mogućim datumima i slično, te neodređene teme koje nismo u potpunosti mogli svrstati nigdje.

Tematski su analizirane samo Twitter objave i komentari jer se polazilo od jedne od funkcionalnosti Weba 2.0 – mikro sadržaja u obliku postova kao manjih cjelina u koji se građani uključuju jer su zainteresirani upravo za taj sadržaj i tako imaju personaliziraniji pristup tome što žele komentirati i gdje namjeravaju sudjelovati u raspravi. Kako bi ipak kontrolirali

mogućnost mijenjanja teme u slučaju komentara koji je različit od originalne objave, dodana je bilješka o temi koja se promijenila. Takvo ponašanje zabilježeno je na samo četiri Twitter objava, ostale su zadržale svoju osnovnu temu u raspravi koja je slijedila. Te četiri objave nisu izbačene iz analize te su kao tematske objave koje nismo proučavali na razini grupe uvrštene u deskriptivnu analizu.

Analiza podataka je pokazala kako je sentiment najvećeg broja Twitter objava i komentara pozitivan, a najmanji broj objava negativan. Tako je 85 Twitter korisnika, odnosno 41 % Twitter korisnika, podržavalo Istanbulsku konvenciju. Otprilike 16 % korisnika imalo je negativno stajalište prema Istanbulskoj konvenciji. S druge strane, neutralan stav prema konvenciji imalo je 9 % Twitter korisnika, a sentiment prema Istanbulskoj konvenciji koji nije se mogao odrediti imalo je 33 % Twitter korisnika o temi. Treba napomenuti kako je ovako velik broj neodredivih Twitter objava posljedica velikog broja pomalo satiričnih Twitter objava gdje je teško donijeti čvrst zaključak o stavu korisnika koji tvita ili komentira o Istanbulskoj konvenciji ili kritika političara koje u komentarima nekada se pretvore u općenite kritike ili kritike o nekoj drugoj temi na račun inicijalno spomenutog političara ili političkog pravca.

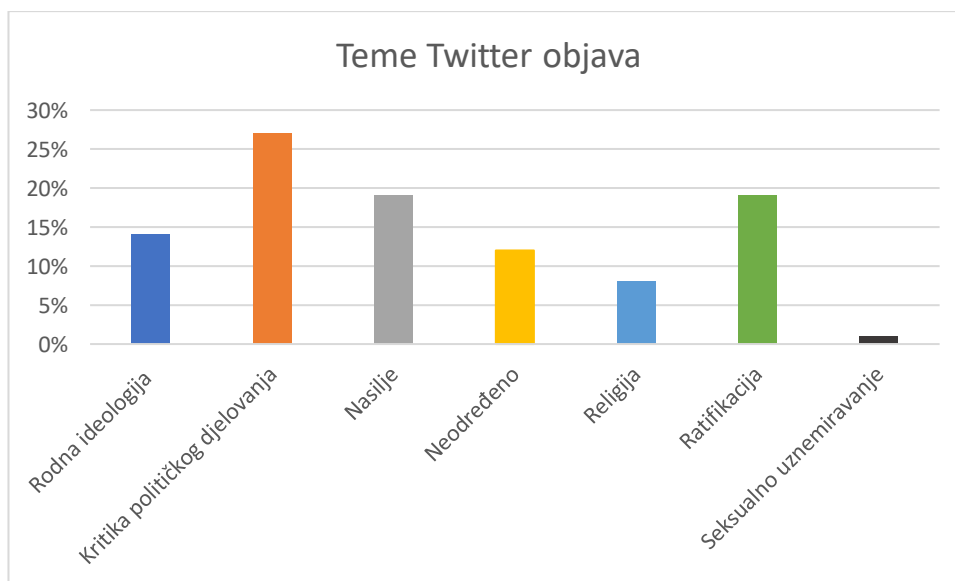
Vizualni prikaz sentimenta Twitter korisnika prema Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja dostupan je u Grafu 1.

Graf 1. Sentiment Twitter korisnika prema Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Iako je sentiment objava pokazivao kako je pozitivan stav prema Istanbulskoj konvenciji prevladao na Twitteru, analiza teme Twitter objava pokazala je kako se većina Twitter objava nije bavila samim sadržajem konvencije već je upravo kritika političkog djelovanja po pitanju Istanbulske konvencije bila najzastupljenija tema. Kritikom politike i djelovanja političara bavilo se 27 % analiziranih tvitova, a tema ratifikacije prisutna je u 19 % objava. Neodređene objave o Istanbulskoj konvenciji koje se nisu imale naglašenu tematsku cjelinu uočeno je kod 12 % objava. Treba napomenuti kako je kod djela tih objava ipak bilo moguće uočiti sentiment. Jedan od primjera je Twitter objava hrvatske političarke Anke Mrak Taritaš koja je iznijela niz stavki o Istanbulskoj konvenciji koje se nisu mogle svrstati u nijednu kategoriju, ali je uz njih pozvala na podržavanje i ratifikaciju Istanbulske konvencije. Nasilje nad ženama i obiteljsko nasilje bilo je u središtu 19 % objava, a seksualno uznemiravanje i prinudni brak bili su tema po jedan posto Twitter objava, a o genitalnom sakaćenju i prinudnom pobačaju nije bilo riječi ni u jednoj objavi. Otprilike 14 % Twitter objava o Istanbulskoj konvenciji govorilo je o rodnoj ideologiji, a 8 % objava je sadržajno bilo o religiji.

Vizualni prikaz tema objava o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja na Twitteru dostupan je u Grafu 2.

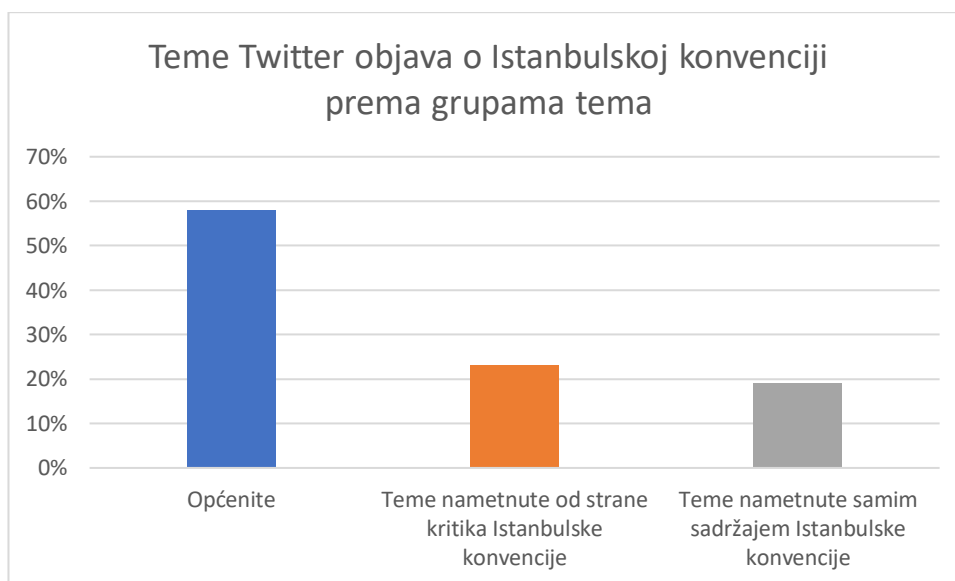

Graf 2. Teme Twitter objava i komentara o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja na Twitteru

Kada ponovno grupiramo podjelu tema sukladno temama koje naglašava sama Istanbulska konvencija, temama koje ističu kritičari Istanbulske konvencije i „općenitim“ temama o Istanbulskoj konvenciji koje ne pripadaju nužno ni jednoj od tih dviju grupa

(ratifikacija, kritika političkog djelovanja), rezultati pokazuju kako prevladavaju teme nevezane uz sam opseg planiranog djelovanja Istanbulske konvencije ili teme kritičara. Općenite teme su teme na koje se sadržaj Istanbulske konvencije ne odnosi a ni koje nisu neke od tema koje su istaknuli kritičari Istanbulske konvencije, a u njih su svrstane kritike političkog djelovanja po pitanju Istanbulske konvencije ili spominjanje ratifikacija te čine 58 % objava, teme koje su pokrenuli kritičari Istanbulske konvencije obuhvaćaju 23% objava (rodna ideologija, religija), a 19 % objava se bavi temama koje naglašava Istanbulska konvencija neovisno o tome jesu li pozitivne ili negativne (nasilje nad ženama, obiteljsko nasilje, seksualno uznemiravanje).

Vizualni prikaz tema Twitter objava i komentara prema grupama tema o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja na Twitteru dostupan je u Grafu 3.

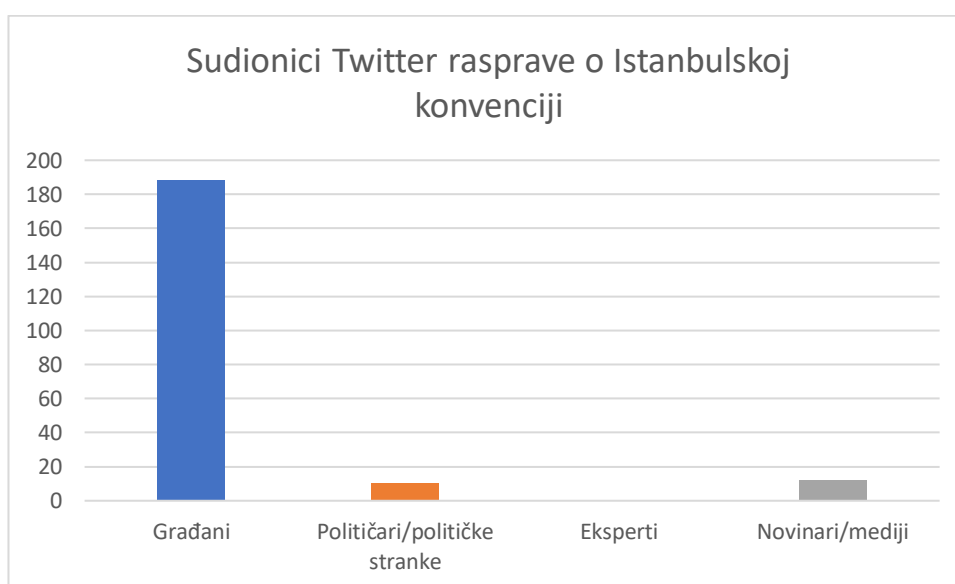

Graf 3. Teme Twitter objava i komentara o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Suprotno zagovornicima prethodno opisane reprezentacijsko liberalne tradicije, većina Twitter objava i komentara potječe od građana. Twitter korisnici su mogli biti svrstani u skupine građana, političara, eksperta ili novinara. Pri tome nije zabilježen niti jedan *tweet* ili komentar eksperta. Iako su neke javne ličnosti, doktori znanosti i profesori objavljivali o Istanbulskoj

konvenciji, prema reprezentacijsko liberalnoj teoriji oni svoj status eksperta dobivaju temeljem stručnosti o temi. Nijedan od tih Twitter komentatora nije stručnjak za ženska prava, nasilje nad ženama, obiteljsko nasilje, a ni ratifikaciju međunarodnih sporazuma, tako da su u ovom kontekstu svrstani kao građani. U raspravi je od 210 jedinstvenih korisnika sudjelovalo 188 građana, odnosno 89 % sudionika rasprave su bili građani. Svoj stav o temi na Twitteru je podijelilo 10 političara (4 %) pri čemu je osam političara izrazilo pozitivan stav dok su zabilježena dva slučaja nepodržavanja Istanbulske konvencije – kritika europarlamentarke Marijane Petir koja je podijelila članak u kojem objašnjava kako takav međunarodni ugovor krši načelo supsidijarnosti te odgovor Twitter profila Hrvatske Demokratske zajednice na jednu od objava Socijaldemokratske partije Hrvatske na kojoj su prozvani zbog toga što nisu u tom trenutku ratificirali još Istanbulsku konvenciju. Ukupno 12 novinara i medija je objavilo nešto vezano uz Istanbulsku konvenciju.

Vizualni prikaz sudionika Twitter rasprave o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja dostupan je u Grafu 4.

Graf 4. Sudionici Twitter rasprave o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nas ženama i obiteljskog nasilja

Kako se u ovakvoj podijeli mišljenja o Istanbulskoj konvenciji očitava grupiranja istomišljenika? Taj podatak analizirat ćemo pomoću eksterno – internog indeksa Krackhardta i Sterna. Ovaj indeks odabran je temeljem drugih istraživanja eho-komora (na primjer, Esteve Del Valle i Borge Bravo, 2018), a koristimo ga jer ukazuje na vanjske i unutarnje veze između

formiranih grupa koje posljedično ukazuju na postojanje eho-komora kao dijelova online komunikacijske sfere gdje korisnik koji objavi svoje mišljenje na jednoj objavi na tom mikro sadržaju može kao nastavak diskusije o javnim problemima čuti samo mišljenje sličnom vlastitom.

6.2. Rezultati

Potrebni podaci razmješteni su u dvije zasebne tablice kako bi se mogli unijeti u UNICET software za analize. Napravljena je jedna tablica koja je sadržavala nizove svih veza Twitter korisnika koji su međusobno komentirali i objavljivali, a zasebna tablica je napravljena s potrebnim atributima – sentimentom korisnika prema Istanbulskoj konvenciji. Tablica s podacima svih veza je prebačena u UCINET software alat te je dodana nova tablica s vrijednostima sentimenta (atributi) svakog pojedinca kako bi se procijenili odnosi vanjskih i unutarnjih veza četiri različite grupe.

Formirano je četiri grupa, a svaki korisnik je smješten u neku grupu prema prevladavajućem sentimentu njegovih Twitter objava i komentara. Grupe su činili pozitivno naklonjeni Twitter korisnici prema Istanbulskoj konvenciji, negativno nastrojani Twitter korisnici, neutralni korisnici – novinari i mediji koji su jednostavno i činjenično izvještavali o događajima koji su pratili ratifikaciju Istanbulske konvencije u Hrvatskoj – i grupa kojoj je dodijeljen sentiment „Ne može se odrediti“. Međutim, detaljnija analiza članova ove grupe pokazala je kako je dominantno riječ o objavama i komentarima koje bismo mogli karakterizirati kao kategoriju internetskih trolova jer odgovaraju definiciji koju su iznijeli Bernstein i sur. (2017) koji navode kako ih karakterizira žaljenje, psovke, osobni napadi i ponašanje izvan okvira prihvaćenog ponašanja zajednice. Ova kategorija Twitter korisnika spominje Istanbulsku konvenciju, ali o njoj ne iznosi nužno stav već joj ta tema služi primarno za napadanje političara, napade na osobnoj razini i žalbe na nefunkcioniranje političkog sustava ponekad popraćene vulgarizmima. Ipak, ne može se poreći njezina važnost na Twitter raspravu koja je pokrenuta s obzirom na veliki broj korisnika koji su upravo na taj način komunicirali o Istanbulskoj konvenciji.

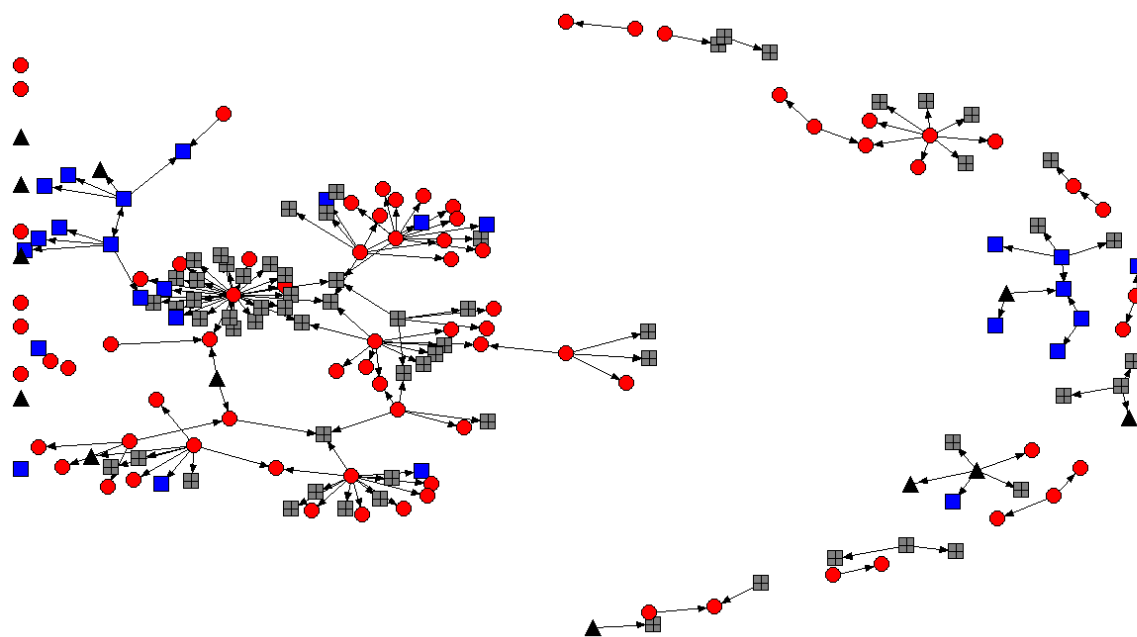
Prema tome, iako je formiranje grupa krenulo od sentimenta korisnika prema Istanbulskoj konvenciji koje je uzeto kao glavni atribut korisnika, naposljetku su formirane dvije grupe oprečnih stavova (pozitivan i negativan) prema Istanbulskoj konvenciji, jedna grupa

neutralnih korisnika koji su objavljivali jednostavne činjenice o Istanbulskoj konvenciji bez ikakvog određenog sentimenta i jedna grupa internetskih trolova koja je spominjala Istanbulsku konvenciju, ali bez određenog sentimenta prema samoj konvenciji i koristeći ju kao priliku za iznošenje stavova o drugim temama u okviru prethodno navedene definicije internetskih trolova.

Ukupno je ostvareno 330 veza od kojih je 112 bilo unutarnjih i 228 vanjskih, od matematički mogućih 25.782 vanjskih veza i 12.438 unutarnjih veza. Pri tome su Twitter korisnici pozitivnog sentimenta prema Istanbulskoj konvenciji ostvarili 128 veza od kojih su 41 % bile unutarnje veze, a 59 % vanjske veze. Negativno nastrojeni prema Istanbulskoj konvenciji ostvarili su ukupno 48 veza – 8 % veza s drugim korisnicima koji su pripadali njihovoj grupi i 92 % veza s drugim grupama. Neutralni tviteraši koji su uglavnom bili novinari su ostvarili ukupno 18 veza od kojih su sve bile vanjske veze, a Twitter korisnici koje smo u ovoj analizi okarakterizirali kao internetske trolove su ostvarili najveći broj veza – 136 veza od kojih je 66 % vanjskih i 34 % veza unutra grupe. Kada gledamo eksterno-interni indeks za svaku grupu pojedinačno, najveću povezanost van grupe ostvarili su neutralni Twitter korisnici koji su isključivo komunicirali s pojedincima drugih grupa (E-I indeks: 1.00), dok su najmanju povezanost izvan svoje grupe imali Twitter korisnici koji su podržavali Istanbulsku konvenciju (E-I indeks: 0.188).

Rezultati eksterno-internog indeksa pokazali su da u slučaju Twitter rasprave o Istanbulskoj konvenciji ne postoji značajna razlika od očekivane koja bi se dobila s ovakvim brojem i veličinom grupa. Očekivani eksterno-interni indeks je 0.349 s mogućom stopom odstupanja od 0.084, a eksterno-interni indeks izračunat na razini sve četiri grupe i time čitave rasprave je 0.382. Dakle, ne postoji značajna podjela između grupa, bilo u smislu iznimne grupne homofilije ili izvan grupne povezanosti. U slučaju Istanbulske konvencije na Twitteru ne postoje statistički značajno veća unutar grupna komunikacija od komunikacije s vanjskim grupama u kojoj Twitter korisnici diskutiraju, čitaju i odgovaraju samo na razmišljanja istomišljenika, odnosno svoje dodijeljene grupe.

Vizualni prikaz povezanosti grupa prikazan je na Grafu 5. Na vizualu su crvenim kružićima prikazani pozitivno nastrojeni Twitter korisnici, plavi kvadratići označavaju korisnike koji su negativno nastrojeni prema Istanbulskoj konvenciji, sivi kvadratići prikazuju internetske trolove, a trokutići neutralnu grupu Twitter korisnika, odnosno novinare i medije.

Graf 5. Prikaz povezanosti različitih grupa koje su na Twitteru komunicirale o Istanbulskoj konvenciji

Pomoću matrice gustoće veza pokušali smo uočiti i koje grupe najviše komuniciraju s kojim vanjskim grupama. Matrica gustoće veza (Borgatti i sur., 2002) nam daje izračun potpunog broja veza podijeljenog s mogućim brojem veza te usporedbom tih brojeva možemo uočiti koje grupe su bile povezanije s obzirom na svoju veličinu te ostvarene veze. Pokazalo se da najveću gustoću vanjskih veza imaju negativno nastrojena grupa prema Istanbulskoj konvenciji te grupa internetskih trolova. Najmanju povezanost imale su grupe negativno nastrojenih Twitter korisnika prema Istanbulskoj konvenciji te neutralno nastrojenih korisnika. Ono što je ključno za daljnju raspravu je činjenica da su sve grupe imale najveću gustoću vanjskih veza s grupom internetskih trolova.

Tablica 3. Matrica gustoće veza grupa koje su raspravljate o Istanbulskoj konvenciji na Twitteru

	Pozitivno nastrojeni prema IK	Negativno nastrojeni prema IK	Neutralno nastrojeni prema IK	Internetski trolovi
Pozitivno nastrojeni prema IK	0.011	0.009	0.007	0.011
Negativno nastrojeni prema IK	0.009	0.006	0.005	0.013
Neutralno nastrojeni prema IK	0.007	0.005	0.000	0.012
Internetski trolovi	0.011	0.013	0.012	0.012

7. RASPRAVA

Istanbulska konvencija i njena ratifikacija u Hrvatskoj, sudeći prema interesu različitih grupa za temu, organiziranju peticija i prosvjeda protiv nje, bila je tema koja je zainteresirala hrvatsku javnost. Ipak, usprkos činjenici da neke od tema kritičara su imale potencijal biti iznimno polarizirajuće – poput rodne ideologije, definicije obitelji i razdiobe privatno i javno – nisu generirale stvaranje eho-komora na društvenoj mreži Twitter.

Rezultati pokazuju kako Twitter korisnici različitog sentimenta prema Istanbulskoj konvenciji stupaju u interakciju u očekivanim vezama sukladno broju i veličini različitih prisutnih grupa. Hrvatski Twitter korisnici u određenoj mjeri ostaju u svojim komorama, ali i u natpolovičnom udjelu stupaju u interakciju s drugim korisnicima u očekivanom opsegu prema izračunu eksterno-internog indeksa.

U tumačenju ovih rezultata ipak treba istaknuti određenu posebnost hrvatske Twitter scene koju smo uočili, ali i preuzetog pristupa istraživanju. Najveći broj analiziranih Twitter objava pripadao je grupi internetskih trolova čiji se sentiment prema samoj Istanbulskoj konvenciji nije mogao odrediti, ali su takve Twitter objave i komentari u većini slučajeva zapravo označavali ciničan stav prema političkom djelovanju u vezi Istanbulske konvencije te se nije nužno mogao iščitati određeni sentiment prema samoj konvenciji. Pravi stav tih korisnika se ne može pouzdano zaključiti što je sigurno utjecalo na rezultate istraživanja s obzirom da većina drugih istraživanja političke scene koja potvrđuju postojanje eho-komora na Twitteru se bazira na jasno određenim političkim lijevo-desno polovima. Ovdje je korištena podjela prema grupama koja se nije bazirala na političkoj opredijeljenosti već samom stavu prema Istanbulskoj konvenciji što je povećalo broj grupa.

Internetski trolovi su bili skupina koja je i u najvećoj mjeri komunicirala s drugim Twitter grupama što je pokazala i matrica gustoće vanjskih veza. Iako je velika vjerojatnost da će se različite grupe prije uključiti u diskusije koje potaknu internetski trolovi zbog provokativnosti napisanog, to uglavnom ne vodi konstruktivnoj raspravi o temi. Drugim riječima, neodrediva ili cinična kategorija postaje određena „buffer“ zona koja omogućava kontakte različitih grupa, ali pri tome ne kultivira nužno demokratsku raspravu. Naravno, to ne

umanjuje njenu važnost kao najveće grupe u kontekstu rasprave o Istanbulskoj konvenciji na Twitteru, činjenicu da je upravo ta grupa ona koja najviše raspravlja sa svim drugim grupama niti poništava točnost izračunatog eksterno-internog indeksa, ali može biti značajno za kvalitetu same rasprave na Twitteru koja bi se morala proučavati u okviru nekog drugog istraživanja.

Sama činjenica da postoji kontakt različitih grupa te one sudjeluju u međusobnoj raspravi ne mora značiti i da je ta rasprava konstruktivna te ne implicira kvalitetnu javnu sferu. Demokracija u takvoj javnoj sferi je dostupna zahvaljujući širokoj inkluziji, ali to ne određuje kvalitetu argumenata i promišljanja. Iako u ovom istraživanju nismo određivali i proučavali parametre kvalitetne rasprave, možemo primijetiti određene probleme s istom kada jedna značajno velika grupa koja je u najvećoj mjeri u interakciji sa svim drugim grupama nije uopće u očekivanim okvirima teme. Jasna prisutnost eho-komora izostala je u ovom istraživanju te različite grupe u natpolovičnom omjeru stupaju u kontakt s drugim korisnicima, ali se postavlja pitanje važnosti detaljnije procjene kvalitete same rasprave.

Ukoliko se poslužimo prethodno navedenom tablicom različitih teorija pristupa javnoj sferi, možemo vidjeti kako ovakva slika javne sfere na Twitteru odgovara u nekim elementima različitim navedenim modelima. Kao društvena mreža Twitter sam po sebi potiče široku inkluziju građana gdje su svi pozvani sudjelovati, a ističu ju participativno liberalan pristup, diskurzivni pristup i konstruktivistički pristup. Ipak, s obzirom na sam proces predstavljanja ideja različitih teorijskih pristupa, ne može se reći kako on odgovara jednom od ta tri pristupa. U Twitter javnoj sferi prisutno je slobodno tržište ideja kakvo se naglašava u reprezentacijskoj liberalnoj teoriji gdje svatko ima pravo predstaviti svoje mišljenje, ali zastupljenost tog stava u medijima bit će jednaka proporcionalnosti slaganja javnosti – u ovom slučaju Twitter javnosti. Kako svaki Twitter korisnik zainteresiran za temu može sam sebe predstavljati, proporcionalnost predstavljanja razmišljanja postaje izraženija nego ikada. U ovom slučaju, najzastupljenija kategorija je ona cinična koja preuzima javnu sferu. Elemente procesa kao što su osnaživanje pojedinaca koje ističe participacijsko liberalan i konstruktivistički pristup te dogovornog dijaloga kojeg u prvi plan stavlja diskurzivni pristup ne uočavamo.

Nije prisutno ni izbjegavanje preuranjenog zaključka ili donošenje odluka temeljem konsenzusa jer zaključka ni nema. Istanbulska konvencija je ratificirana, ali o samom trenutku ratifikacije to je popraćeno samo jednom Twitter objavom nakon koje su slijedila dva komentara svrstana u kategoriju internetskih trolova. S obzirom na broj komentara i objava prije ratifikacije, očekivali bi da bar dio Twitter korisnika koji su pozitivno ili negativno komentirali Istanbulsku konvenciju objavi i neki komentar kada je već ratificirana. U nekoj

mjeri, sama prisutnost pomalo ciničnih korisnika i internetskih trolova ide u prilog reprezentacijsko liberalnoj teoriji – dio građana koji imaju pravo uključiti se u raspravu, i definitivno to pravo iskorištavaju, ne doprinose konstruktivnoj raspravi te tako zakrčuju medijski prostor i stvaraju „buffer“ zonu između protivnika i zagovaratelja Istanbulske konvencije. Svojim izjavama koje često mogu biti napadačke i kontroverzne izazivaju reakciju različitih grupa korisnika – djelomično zbog činjenice da njihove izjave nemaju sentiment prema samoj temi pa se različite skupine lakše mogu naći na njoj, a djelomično zato što se kod nekih kontroverznih i napadačkih izjava teže može odrediti kome su usmjerene pa se više grupa može osjećati prozvano i odgovoriti. Međutim, ta posrednička zona time ne postaje i produktivno mjesto za raspravu.

Također treba istaknuti malobrojnu skupinu neutralnih Twitter korisnika koji su u svojim interakcijama komunicirali isključivo s vanjskim grupama. Riječ je uglavnom o novinarima i medijima koji su objavljivali na Twitteru, ne komentirali, a raspravu su nastavili njihovi pratitelji koji su bili pripadnici neke od drugih grupa. Svoju novinarsku ulogu tako su prebacili na društvenu mrežu, jednostavno izvještavajući i na Twitteru, pri tome ne objavljujući svoje mišljenje i ne ulazeći u raspravu s drugim korisnicima.

Twitter korisnici koji su bili negativno nastrojeni prema Istanbulske konvenciji imali su najveću komunikaciju s vanjskim grupama. Ako pretpostavimo da su tviteraši negativnog sentimenta prema konvenciji uglavnom konzervativnije i desne političke orijentacije, taj podatak je u skladu s nekim prethodnim istraživanjima (Conover i sur., 2012) koja su pokazala kako su desno orijentirani korisnici Twittera puno više skloni aktivističkim angažmanima, uključivanjem u raspravu i poticanjem na akciju. Na primjer, dijeljenje peticije za odbijanje ratifikacije koju je podijelila jedna Twitter korisnica na koji se nadovezala druga korisnica također naglašavajući kako je potpisala peticiju primjer je takvog djelovanja. U ovom slučaju komunikacija je ostala na razini unutar grupe, ali treba uzeti u obzir kako je poziv na potpisivanje peticije podijeljen na javnom Twitter profilu koji je mogao doseći te potaknuti svakog Twitter pratitelja osobe koja je komentar objavila te svakog Twitter korisnika koji je pretraživao pojam „Istanbulska konvencija“ na Twitteru.

Nasilje ili neka od drugih tema kojima se Istanbulska konvencija eksplicitno bavi nisu bili najzastupljenija tematska cjelina, ali ni neke od tema kritičara konvencije. Umjesto toga, glavna tema je bilo političko djelovanje po pitanju Istanbulske konvencije i njene ratifikacije što su kritizirale obje strane. Značajnije razlike u kritiziranju pozitivno i negativno nastrojenih Twitter korisnika nije bilo – uglavnom je kritizirana vlast; iz perspektive pozitivno nastrojenih

Twitter korisnika zbog odugovlačenja s ratifikacijom Istanbulske konvencije, iz pozicije negativno nastrojenih korisnika zbog činjenice da vlast nije spriječila njenu ratifikaciju te se ogradila od njenog sprečavanja. Manji broj kritika bio je usmjeren i na oporbu – uglavnom je prozivana od strane pozitivno nastrojenih Twitter korisnika prema Istanbulskoj konvenciji zbog nedovoljnog djelovanja i poticanja rasprave o njoj. Može se raspravljati o tome koliko je Istanbulska konvencija zapravo došla u prvi plan, a koliko je bila prilika za kritiziranje vladajućih i oporbe.

Hrvatska Twitter scena uglavnom funkcionira – a to je i ovdje bio slučaj – označavanjem i pretraživanjem Twitter objava pomoću hashtaga #politikahr. Pod njim se većinom kategoriziraju sve objave o hrvatskoj političkoj sceni te su upravo zato u istraživačkom postupku pretraživane objave po frazi „Istanbulska konvencija“, a ne pod hashtagom #istanbulskakonvencija koji je dao manje rezultata te su ti tvitovi generirali manje diskusije. Drugim riječima, jedno od mogućih objašnjenja moglo bi biti da na Twitteru hrvatskog govornog područja korisnici komentiraju široki raspon političkih tema pod jednim hashtagom, a ne aktiviraju se partikularno oko nijedne zbog čega diskusija često ostane na kritikama političkog djelovanja, a ne samom sadržaju javnih politika ili, u ovom slučaju, Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja.

8. ZAKLJUČAK

Odnosi grupa Twitter javne sfere važni su za proučavanje zbog njihovog velikog potencijala za razvojem političke rasprave na društvenim mrežama. Upravo se Twitter istaknuo kao društvena mreža koju korisnici smatraju politički najangažiranijom (Pew Research Center, 2017) te zato treba nastaviti istraživati njen potencijal za kultiviranjem javne rasprave. Tema Konvencije Vijeća Europe protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja posebno je zanimljiva tema za proučavanje u kontekstu javne sfere zbog dugo isticane razdiobe privatnog i javnog prilikom javne rasprave. Obiteljsko nasilje i nasilje nad ženama koji su se tradicionalno smatrali privatnom obiteljskom stvari sada postaju dio međunarodnih konvencija te javne rasprave. Ipak, istraživanje je pokazalo da teme o kojima se raspravljalo su uglavnom bile fokusirane na kritiku političara, ratifikaciju i rodnu ideologiju, a u manjoj mjeri na sam sadržaj Istanbulske konvencije.

Hrvatska Twitter scena sa svim svojim posebnostima još nije detaljnije analizirana da bi se njezine karakteristike i rezultati mogli usporediti sa sličnim istraživanjima drugih zemalja te se u ovom radu pokušao napraviti iskorak u tom smjeru. Naravno, treba imati na umu njezine posebnosti od kojih se definitivno ističe objavljivanje o političkim temama pod uglavnom jednim hashtagom - #politikahr.

Istraživanje je pokazalo kako su hrvatski Twitter korisnici koji su objavljivali o Konvenciji Vijeća Europe protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja diskutirali i izvan okvira svoje grupe koja je mogla biti pozitivno nastrojena prema Istanbulskoj konvenciji, negativno nastrojena, neutralna ili se nije mogla odrediti. Najviše članova imala je pozitivno nastrojena grupa, a zatim neodređena grupa koju su karakterizirale cinične te satirične objave u kojima je kritizirano djelovanje političara prilikom procesa ratifikacije te se iz toga nije posve mogao iščitati stav prema samoj Istanbulskoj konvenciji. Zanimljiv novi pravac ovakvog istraživanja mogao bi proizaći upravo iz detaljnije proučavanja utjecaja na javnu diskusiju na internetu ove skupine koja ima određene karakteristike internetskih trolova.

Postojanje eho-komora na primjeru Twitter diskusije u Hrvatskoj nije dokazano te se u međusobnoj raspravi sve grupe u očekivanoj mjeri susreću na mikro sadržaju kao što je Twitter objava. Eksterno-interni indeks Krackhardta i Sterna nije pokazao iznimno veću unutar grupnu povezanost u odnosu na povezanost s vanjskim grupama uzimajući u obzir analiziranu veličinu i broj grupa te se može zaključiti kako su hrvatski Twitter korisnici u slučaju Istanbulske

konvencije sudjelovali u političkoj raspravi i s neistomišljenicima. Ipak, taj podatak ne govori nam mnogo o samoj kvaliteti rasprave koju bi se trebalo detaljnije proučiti u daljnjim istraživanjima.

Literatura:

Alexander, Bryan (2006) Web 2.0: A New Wave of Innovation for Teaching and Learning?. *DUCAUSE Review*, 41(2): 32–44.

Bail, Christopher A., Lisa P. Argyleb, Taylor W. Brown, John P. Bumpusa, Haohan Chenc, M. B. Fallin Hunzakerd, Jaemin Leea, Marcus Manna, Friedolin Merhouta i Alexander Volfovskye (2018) Exposure to opposing views on social media can increase political polarization. *PNAS*, 115(37): 9216-9222.

Barberá, Pablo (2015) *How Social Media Reduces Mass Political Polarization. Evidence from Germany, Spain, and the U.S.*

Benhabib, Seyla (1992) Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics. *Polity Press*: 89-120.

Borgatti, Stephen i Everett, Martin (1999) The Centrality of Groups and Classes. *Journal of Mathematical Sociology*, 23(3): 181-201

Borgatti, S.P., Everett, M.G. and Freeman, L.C. (2002) *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.

Borgatti, Stephen, Mehra, Ajay, Brass, Daniel J. i Labianca, Giuseppe (2009) Network Analysis in the Social Sciences. *Science*, 323: 892-895

Brautović, Mato (2012) Utvrđivanje utjecaja internetskih aktivista: Upotreba Twittera u prosvjedima protiv hrvatske vlade. *Medianali*, 6(11): 1-12.

Centola, Damon (2010) The spread of behavior in an online social network experiment. *Science*, 329(5996): 1194-1197.

Cheng, Justin, Michael Bernstein, Cristian Danescu-Niculescu-Mizil i Jure Leskovec (2018) Anyone Can Become a Troll: Causes of Trolling Behavior in Online Discussions. *Conf Comput Support Coop Work*: 1217–1230.

Chinkin, Christine (1999) A Critique of the Public/Private Dimension. *European Journal of International Law*, 10(2): 387-395

Conover, Michael D., Bruno Gonçalves, Alessandro Flammini i Filippo Menczer (2012) Partisan Asymmetries in Online Political Activity. *EPJ Data Science*, 1(6).

- Conover, Michael D., Jacob Ratkiewicz, Matthew Francisco, Bruno Goncalves, Alessandro Flammini, i Filippo Menczer (2011). Political polarization on Twitter. U: L. Adamic, R. Baeza-Yates, and S. Counts, *Proceedings of the Fifth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*. Palo Alto, CA: AAAI Press (str. 89-96).
- Dahlberg, Lincoln (2001) The Internet and democratic discourse: Exploring the prospects of online deliberative forums extending the public sphere. *Information, Communication & Society*, 4(4): 615–633.
- De Vido, Sara (2016) The Ratification of the Council of Europe Istanbul Convention by the EU: A Step Forward in the Protection of Women from Violence in the European Legal System. *European Journal of Legal Studies*, 9 (2).
- DiMaggio, Paul, John Evans i Bethany Bryson (1996). Have Americans' social attitudes become more polarized?. *American Journal of Sociology*, 102(3), 690-755.
- Donsbach, Wolfgang (1991) Exposure to Political Content in Newspapers: The Impact of Cognitive Dissonance on Readers' Selectivity. *European Journal of Communication*, 6(2): 155-186.
- Dubois, Elizabeth i Grant Blank (2018). The echo chamber is overstated: The moderating effect of political interest and diverse media. *Information, Communication & Society*, 21(5): 729–745.
- Edwards, Arthur (2013) (How) do participants in online discussion forums create ‘echo chambers’? The inclusion and exclusion of dissenting voices in an online forum about climate change. *Journal of Argumentation in Context*: 127-150.
- Esteve Del Valle, Marc i Rosa Borge Bravo (2018) Echo Chambers in Parliamentary Twitter Networks: The Catalan Case. *International Journal of Communication*, 12, 1715-1735.
- Foucault, Michel (1980). Two Lectures In Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972-1977 Ur: C. Gordon. New York: Pantheon Books. str.78-108.
- Fraser, Nancy (1990) Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26: 56-80 .
- Ferree, Myra M., William A. Gamson, Jürgen Gerhards. (2002) Four Models of the Public Spheres in Modern Democracies. *Theory and Society*, 31: 289-324

Garimella, Kiran, Aristides Gionis, Gianmarco De Francisci Morales i Michael Mathioudakis (2018) Political Discourse on Social Media: Echo Chambers, Gatekeepers, and the Price of Bipartisanship. *The 2018 World Wide Web Conference*.

Gillmor, Dan (2004) *We The Media: Grassroots Journalism By The People, For The People*. United States of America: O'Reilly Media, Inc.

Gonzalez-Bailon, Sandra, Rafael E. Banchs i Andreas Kaltenbrunner (2010) Emotional Reactions and the Pulse of Public Opinion: Measuring the Impact of Political Events on the Sentiment of Online Discussions.

Granovetter, Mark (1973) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6): 1360-1380

Habermas, Jürgen (1989). *The structural transformation of the public sphere: an inquiry into a category of bourgeois society*.

Habermas, Jürgen (1964) The Public Sphere: An Encyclopedia Article. *New German Critique*, 3: 49-55.

Huckfeldt, Robert R. i John Sprague (1995) Citizens, politics, and social communication: Information and influence in an election campaign. *Cambridge studies in political psychology and public opinion*. New York: Cambridge University Press.

Kaplan, Andreas M. i Michael Haenlein (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53: 59-68.

Klapper, Joseph T. (1960). *The effects of mass communication*. New York, NY, US: Free Press.

Krackhardt, David i Robert Stern (1988) Informal Networks and Organizational Crises: An Experimental Simulation. *Social Psychology Quarterly* 51(2): 123-140.

Lazarsfeld Paul i Robert K. Merton. (1954) Friendship as a social process: a substantive and methodological analysis. U: M. Berger, *Freedom and Control in Modern Society* (str. 18–66) New York: Van Nostrand.

McPherson, Miller, Lynn Smyth-Lovin i James Cook (2001) Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27: 415-444.

Neal, Diane (2008) Folksonomies: Introduction: Folksonomies and image tagging: Seeing the future?. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 34 (1).

Nguyen, Thi C. (2018) *Echo Chambers and Epistemic Bubbles*.

Pentland, Alex (2014) *Social Physics: How Social Networks Can Make Us Smarter*. New York: Penguin Books.

Stroud, Natalie (2008) Media Use and Political Predispositions: Revisiting the Concept of Selective Exposure. *Political Behavior*, 30 (3): 341-366

Susen, Simon (2011). Critical Notes on Habermas's Theory of the Public Sphere. *Sociological Analysis*, 5(1): 37-62.

Šalaj, Berto (2003), Koncept socijalnoga kapitala u komparativnoj politici. *Politička misao*, 15(4): 126–144

Vu, Hong T. (2014). The online audience as gatekeeper: The influence of reader metrics on news editorial selection. *Journalism*, 15 (8): 1094-1110.

Internetski izvori:

Castilla, Alexandra i Richard Wike (2018) Many Around the World Are Disengaged From Politics <https://www.pewresearch.org/global/2018/10/17/international-political-engagement/> (pristupljeno: 28.5.2019.)

Gottfried, Jeffrey (2014) Facebook and Twitter as political forums: Two different dynamics <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/11/12/facebook-and-twitter-as-political-forums-two-different-dynamics/> (pristupljeno: 28.5.2019.)

Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27653> (pristupljeno: 15.6.2019.)

Istina o Istanbulskoj, <http://istinaoistanbulskoj.info/neprihvatljivo-u-istanbulskoj-konvenciji> (pristupljeno: 1.6.2019.)

Mitchell, Amy, Jocelyn Kiley, Jeffrey Gottfried i Katerina Eva Matsa (2014) Political Polarization & Media Habits, <https://www.journalism.org/2014/10/21/political-polarization-media-habits/> (pristupljeno: 1.6.2019.)

Dokumenti i priopćenja:

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2014)

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

(pristupljeno: 1.6.2019.)

Ending misconceptions about the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (2018)

https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808f0fb1 (pristupljeno: 1.6.2019.)

Prilog:

1. Sentiment Twitter objave prema Istanbulskoj konvenciji je:

- A) Pozitivan
- B) Negativan
- C) Neutralan
- D) Ne može se odrediti

2. Tema Twitter objave o Istanbulskoj konvenciji je:

- A) Nasilje nad ženama
- B) Obiteljsko nasilje
- C) Seksualno uznemiravanje
- D) Rodna ideologija
- E) Definicija obitelji
- F) Religija
- G) Ratifikacija Istanbulske konvencije
- H) Ne može se odrediti

3. Twitter korisnik koji objavljuje ili komentira o Istanbulskoj konvenciji je:

- A) Građanin
- B) Političar
- C) Ekspert
- D) Novinar ili medij

